

ÖSSZEFOGLALÓ BESZÁMOLÓ

az Elélmzésügyi Minisztérium és a Kinizsi Természetbarát Liga
barlangkutató csoportjának
1957. augusztusi

VECSEMBÜKKI BARLANGKUTATÓ EXPEDICIÓJÁRÓL.

A beszámoló

elkészítésénél felhasználtuk az Alsó-heggyel kapcsolatos korábbi
barlangtani kutatások publikált anyagait is.

1957.

ÉRTÉKELÉSI ÉS KÖZLEKEDÉSI MŰSZAKI SZYSTEM
ÁSVANY- ÉS FÖLDTANI TANSZÉKÉNEK
KUTATÓ ALLOMÁSA
JÓSYAFŐ 34

I. Általános ismertetés.

A Gömör-tornai Karsztvidék délkeleti részén helyezkedik el az Alsó-hegység nevezett karsztos hegyvonulat. Oskori hüllőre emlékeztető alakja 22 km hosszúságban nyúlik K-Ny irányban. Központi része a Vecsembükknek nevezett karsztfennsík. A hegység két vége hosszan elnyúló keskeny gerincire szűkül össze és a két végpontnál, a Haragistyára mutató nyugati és a Tornanádoska felett elhuzódó keleti ág már alig 1-2 km széles. Középtájon, Szögligettől keletre kiszélesedik a vonulat s mintegy csucsára állított egyenlő szárú háromszög ékelődik be a Ménes-patak alsó szakasza és a Bódvavölgy közé.

Északról a Szilicei-fennsík alján fakadó Tornapatak széles völgye övezi. A Torna völgyében, az Alsó-hegység párhuzamosan futó Felsőhegy lankáin öt kis falu helyezkedik el: Jablonca, Körtvélyes, Szádalmás, Tornagörgő és Mész. Délről a Ménes-patak és a szeszélyesen meanderező Bodva övezi. Az előbbi völgyében települt Szögliget község, az utóbbiban Bódvaszilás, Komjádi és Tornanádoska községek, melyek a hegység felkeresésének fő kiinduló állomásai.

A hegység minden irányban meredek lejtőkkel emelkedik ki a környező völgyekből. A hegység középponti részét elfoglaló Vecsembüki fennsík átlagos magassága 500-600 m között van. Legmagasabb pontja a Pálutfej-csucs /615 m/, amely azonban Csehszlovákiába esik. Magyar részen a Vecsembüki Kilátó csucs a legmagasabb pont /555 m/. Egyes régebbi kiadású térképeken ezt a pontot 601 m-nek jelölték. A hegység nyugati és keleti gerincén kialakult csucok 450-550 m magasságban fekszenek, míg a déli háromszög alakú kiszögélés legmagasabb pontja 436 m.

Az országhatár a hegységet Ny-K irányban kettészeli. A hegység viszonylag kisebb északi része /kb. 25 km²/ Csehszlovákiához tartozik, a déli kb. 35 km²-nyi rész magyar terület. Sajnos a határ a speleológiai szempontból legérdekesebb részt a Vecsembüki fennsíkot teljesen megfelezi, így ez a körülmény az itteni átfogó zombolykutatásnak igen nagy akadály. A legmélyebb zombolyok mindkét oldalon /Csehszlovákiában a Barát-zomboly, nálunk az Almási-, a Vecsembüki-zomboly/ alig néhány méterre vannak a határvonaltól. A határ kijelölésénél nem voltak tekintettel a felszíni alakulatokra, a nyilegyenesen kijelölt határvonal mély töbrökön halad keresztül, sziklafalakat és mély szakadékokat keresztez.

Az Alsóhegy tájilag igen szép vidék. A Bódvára néző meredek hegyoldaltól eltekintve gazdag erdővilága sikeresen leplezi a tipikus karsztjelenségeket. De ha begázolunk a sűrű vadonba, hamar feltűnnek a mély töbrök s ha vezető is van velünk, a töbrök sziklás bozótos oldalában egy-egy mély zombolyt is megpillanthatunk. A fennsíkon kedves kis tisztásokat, kaszálókat rejtegetnek a lombos és fenyveserdők. Oly egyformák a tájak, hogy még a gyakorlott turisták is nehezen igazodnak el benne. Igaz, hogy turisták erre nem is igen járnak, ez egyetlen turista ut /piros jelzés/ Bódvaszilásról Szádvár érintésével lent a Ménes völgyben halad. Egész nap lehet járni a hegyeket, erdőket, anélkül,

hogy emberre akadnánk. Annál több vadat zavarunk fel; ez a vidék a szarvasok, őzek és vaddisznók igazi háborítatlan paradicsoma. A II. világháború alatt Horthyék még medvéket is telepítettek ide /Medvés-kert/.

1./ Alsó hegy a speleológus szemével.

Geológiailag az Alsó hegy a középtriász anisusi és ladini emeletének mészkőrétegeiből épül fel.

A hegység legidősebb triászképződményei - Balogh Kálmán 1950. évi vizsgálatai szerint - az anisusi emelet Guttensteini mészkő és dolomit rétegei kis területen Bódvaszilastól E-ra és a hegység délkeleti végénél találhatók a felszínen. Ez utóbbi helyen a guttensteini mészkőre világosabb mészkövek települtek, melyeket főleg alsó részükön cukorszövetű dolomit sző át. A világos mészkő fedőjeként sötét és pirosas színű, szaruköves mészkő következik, amely már nemcsak Tornanádaskától K-re jelenik meg, hanem végigkíséri az egész Alsó-hegyet. Komjátitól E-ra kiszélesedik, elhuz a Vecsemforrás felett, majd a 271-es és 470-es magassági pontok mentén már közel egy kilométer átmérőjű sávban találjuk meg. Rétegei igen gyűrtek, általában meredeken állók. E szaruköves, pirosfoltos mészkő a szádvari víznyelők völgytektonójában, Szádvar környékén tovább követhető, egészen Derenk romfalu Ny-i határáig. Derenk környékén kitűnően réteg~~zettek~~, rétegeiket barnás-piros agyaglevélek választják el; K felé tömegesebbek s a fedőjükben lévő világos mészkövektől csupán tömöttebb szövetük, kagylós törésük és piros vagy barnásszínű foltjaik miatt különböznek.

A hegység főtömegét a középtriász ladini emeletének világos mészkövei teszik ki. Ennek alsó részét szaruköves mészkő képviseli, míg fedőjeként világosszínű, alvás mészkövet találunk. A fennsík többrebben erre helyenként még kisebb nyirokrétegek települtek.

Vízrajzi szempontból az Alsó hegy a Bódva vízgyűjtő területéhez tartozik. A hegység K-i részének patakjai közvetlenül a Bódvába ömlenek, míg a Ny-i felében fakadó források vize a Ménes és Jósua patakokon keresztül jut el oda.

A hegység és a hosszan elnyúló fennsík vize teljes mértékben D felé talál utat, hasonlóan a Gömör-tornai karsztvidék többi különálló tönkjéhez. /Szilicci-fennsík, Felsőhegy, stb./ A hegység az E-ról övező Tornapatakba csupán egy kis forráson keresztül ad le vizet, és pedig a Jabloncától K-re, a Poronya tető alatt erdő kis forrásocska formájában. A hegység 22 km-es északi peremén sehol máshol nem találunk egyetlen említésre méltó forrást.

A hegység vízválasztó vonala ebből következőleg nem a nyugjából gerincet jelentő cseh-magyar határ mentén van, hanem ettől E-ra, a karsztos terület legészakibb szegélyén található. Az egész karsztterület vízrendszere tehát E-D-i, pontosabban ENy-DK-i irányu lefolyást biztosító vízhalózatban alakult ki.

A másik jellemzője a hegység vízrajzának, hogy a Ny-i jobban összetörődött, összegyűrt felén sok kis forrás vízrendszere alakult ki, míg a K-i hegység részben sokkal nagyobb, egységes vízrendszerek jöttek létre.

Mind ezek a geológiai és hidrológiai adottságok kedvező előfeltételeket jelentenek barlangtani szempontból. A hegység Ny-i felében számos kisebb, a K-i részben pedig néhány nagyobb barlangrendszer kialakulására lehet számítani. E barlangrendszerek a felé tulerjednek a politikai határokon. Feltárásukat számos viznyelő, főleg eltömődött forrásnyílás és esetleg egyes zombolyok járatai lehetővé teszik.

E feltárható barlangok azonban morfológiailag lényegesen elütnek az Aggtelek-Égerszög és Jászvölgy környékének barlangjaitól. Mivel a karsztolat és a források közötti szintkülönbség itt viszonylag nagy, a bükki barlangokhoz hasonlóan a területen a vertikális járatok nagyobb szerepet játszanak.

2./ Az eddigi kutatások eredményei.

Barlangtani szempontból az Alsóhegy a Gömör-tornai karszt viszonylag legkevésbé tanulmányozott része. Egyedül mély zombolyairól olvashatunk különböző könyvekben, folyóiratokban és újságokban, mivel a mély üregek bejárásai igen izgalmas vállalkozásokat jelentenek s ezek leírásai különösen felcsigázzák az olvasók érdeklődését.

Az Alsó-hegy "ördöglyukainak" kikutatása tulajdonképpen 1911-ben kezdődött meg. A Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottsága kutatócsoportot küldött a Vecsembükkbe. Ekkor a kutatást az országhatár még nem zavarta. Az egész fennsíkron összesen 14 zombolyt fedeztek fel, melyek közül 11-be lemásztak. A legmélyebb bejárt zomboly 40 m volt. Három zombollyal nem tudtak megbirkózni. Ezek mélységét mérőszinccel megmérték, mely szerint a Derenki zomboly 56 m, a Szabó-parlagi zomboly 62 m, a Vecsembükki zomboly pedig 89 m mély volna. A Vecsembükki zomboly nál a mérőszinccel nedves voltából a fennsíkron összegyűlt vízre következtettek.

Az 1911-es első kutatócsoport vezetője Bekoy Imre Gábor volt, aki harmad magával járta be a vidéket. Kutatásuk eredményéről a Turisták Lapja 1914. évi XXI. évfolyamában olvashatunk "Vecsembükki zombolyok" c. cikk keretében /34-38. o./.. Tulajdonképpen csak 3 zombolyt említ meg részletesebben, azt is inkább csak érdekfeszítő leírás keretében.

A Magyar Tudományos Akadémia 300 koronás segélye terhére, de szintén a Magyarhoni Földtani Társulat megbízásából Strömpl Gábor dr. 1911. júliusában és augusztusában "helyszíni kutatásokat végzett a barlangok számára és előfordulási helyére vonatkozóan". Jelentésében az abauj-gömöri barlangvidék 77 barlangját ismerteti, ezek között azonban csak négyet említ meg az Alsóhegy barlangjai közül.

Szádelmás határában levő Berát-zombolyról tesz említést, melyet Fongrácz Jenő földbirtokos vázlatai szerint Derenki zomboly néven

ismertek előtte. A szomboly a régi hármes községi határ /Szádalmás, Szögliget és Szilas/ közelében található. Strömpl leírása szerint "szakadókos, tipusos zomboly, É-D irányu hasadék mentén." Ugyanitt megemlíti a Csontbarlangot, mely az előbbitől K-re 555 m-es tőle alatt található. Mindkét zomboly ma csehszlovák területen van.

Szilasi község határából két zombolyt ismertet a Vecsembüki és a Szabó-perlági zombolyt. Emellett tesz még 3 kisebb zombolyról is, majd a következőket írja: "A Szilasi fennsík zombolyai alakjukra, szerkezetükre nézve megegyeznek egymással. Akna módjára mélyülő keskeny üregek, amelyeknek alsó végződését még nem ismerjük. A barlangok e különös típusát az itteni rétegtelepülés és főleg a litoklázisok sajátos szerkezete szabja meg."

A további kutatások során 1921-ben Kadič Ottokár járta be a vidéket, az általa készített feljegyzések és felmérések azonban hozzáférhetetlenek.

A vecsembüki kutatások következő állomása: 1927. Kadič Ottokár ajánlására a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület Barlangkutató Szakosztálya ekkor tűzte ki nyári kutatási feladatul a legmélyebb zombolyok bejárását.

A barlangkutató szakosztály négy tagja már 1927. ápr. 12-én, felhasználva a husvétii ünnepeket, leutazott Komjátiba, ill. Tornanádaskára. A csoport tagjai a következők voltak: Kessler Hubert kulturmérnök hallgató, Kiss Gyula és Frank István szigorló gépészmérnökök, valamint Beliczay András vegyészmérnök hallgató. A csoport 132 m kötelel, 46 m kötélhágcsót és tábortelefont vitt magával. A tornanádaskri gróf Hadik uradalom 150 m drótkötelel, a komjátii földesur, Pongrácz Ernő tüzérszázados pedig négy emberét bocsátotta a kutatók rendelkezésére. A hiányos felszerelés ellenére bravuros módon sikerült a kutatóknak leereszkedniük az akkor ismert legmélyebb aknabarlangba, a 90 m mély Vecsembüki zombolyba. Lemászták a Bekeyék által Komjátii VII.sz. zombolyának nevezett 40 m-es aknába is.

1927. nyarán a kutatócsoport jobban felszerelve több nagyobb zombolyt járt be, így az Almási és a Szabó-perlági zombolyt. Kutatásukról több cikk jelent meg a lapokban /1. az irodalomról szóló mellékletet/. A barlangtani szempontból az egyetlen említésre méltó, számszerű mérési adatokat és térképeket tartalmazó leírás az olasz barlangkutatók lapjában a "Le grotte d'Italia"-ba jelent meg /1929. évi kötet 142-144. oldal/.

A következő dátum 1937., amikor is Kessler Hubertnek az Almási-zombolyban sikerült bontás-utján 113 m mélységbe bejutni /1927-ben 103 m-t értek el/.

A felszabadulás óta e területen tudomásunk szerint csupán a Vizgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet munkatársai /Kessler Hubert, Ráday Gedeon, Spányi István, Chambre Attila és Magyar Gábor/, továbbá Jakucs László folytattak megfigyeléseket, elsősorban forrásvizsgálatokat.

és morfológiai adatgyűjtést. A VITUKI 1951-óta csaknem valamennyi nagyobb forrásról nyilvántartást vezet, évente többször vízhozam adatokat gyűjt be, a Pasnyagforrást naponta mérik.

Külön említést kell tennünk a Balogh Kálmán 1950. évi utjáról, melynek során tisztázta az Alsóhegy geológiai felépítésének sok problémáját.

Szervezett barlangfeltáró vállalkozás 1957. nyaráig ezen a területen még nem volt.

II. Az Elölnevezésügyi Minisztérium és a Kinizsi Természetbarát
Liga barlangkutató csoportjának 1957. augusztusi
vacsorbüki expedíciója.

Az expedíció legfőbb célkitűzése az volt, hogy a ma még nagyrészt ismeretlen Alsó-hegyet speleológiai szempontból részletesen átvizsgálja és anyagát feldolgozza. Bár a kutatócsoport brigádjai számos barlangrendszer feltárását megkezdték és a kutató táborozás ideje alatt mintegy fél kilométernyi olyan barlangjáratot tártak fel, melyben még ember nem járt, az expedíciónak nem ez volt az elsődleges feladata. A tudományos barlangkutató eszközzeivel előzetes felmérést, adatgyűjtést kívántunk végezni, hogy a jövőbeni barlangfeltárások lehetőségeit és útjait előre lerögzítsük.

A kutatócsoport 22 tagból állott. Vezetője Balázs Dénes, az Elölnevezésügyi Minisztérium Kinizsi barlangkutató csoportjának vezetője volt, tagjai pedig a következők:

Bártfay Pál, egyetemi hallgató
Bató Tibor, üzemi villanyszerelő
Béldi Ákosné, egyetemi hallgató
Csányi László, gimnáziumi tanuló
Csató László, egyetemi hallgató
Csekő Árpád " "
dr. Dénes György, történész
Dömötör Imre, vájár
Ernst Lajos, vegyész
Frojinovics Gábor, egyetemi hallgató
Frojinovics Péter, gimnáziumi tanuló
Gelb Károly, vájár
Györödi Lajos, cipész
Gyülvézi Barnabás, orgonaművész
Hernat Sarolta, tanár
Hazslinszky Tamás, főiskolai hallgató
Mezei Aranka, tanár
Molnár Sándorné, könyvelő
Ort János, gimnáziumi tanuló
Szentcs György, geológiai technikai tanuló
Szilágyi Kálnán, tudományos kutató

Az expedíció tagjainak tekintjük ezenkívül Beliczai István és Szikra István bódvaszilasi erdőmérnököket, akik nemcsak erkölcsileg és anyagilag támogatták a kutatócsoport munkáját, hanem szabadidejükben aktívan bekapcsolódtak egy-egy kutatóbrigád munkájába.

A kutatócsoport központi táborhelye Bódvaszilás községtől 3 km-nyire Ny-ra fekvő Acskó-fennsíkron volt, ahol egy jóvizű forrás található. E területen valankor egy falu állott, nyomat az itt-ott előkerülő cserépedények, égetett tégladarabok stb. még ma is bizonyítják. A néphit szerint egy napon hirtelen eltűnt a falu, elsüllyedt a mocsárba.

/A terület na is lefolyástalan, ingoványos vidék. Elképzelhető, hogy egy nagyobb felhőszakadás alkalmával víz alá került a falu./

A kutatási feladatoktól függően kisebb átmeneti kutatótáborokat állítottunk fel a ménesvölgyi Szarvaskertben, illetve a Szabó-parlagon. Az élelmiszer utánpótlást Bódvaszilásról biztosítottuk.

A kutatóexpedíciót igyekeztünk felszerelni a legfontosabb kutatási eszközökkel. Így mintegy 200 m kötélhágcsó, 300 m biztosítókötél, páncélsisakok, 4 tábori telefonállomás, vízelemző felszerelés, vízfeszték, szintező műszer, térképező felszerelések, filmfelvevő és speciális fényképezőgépek stb. álltak a kutatók rendelkezésére, nem beszélve a munkaruhákról, szerszámokról, sátrakról, hálósákokról, konyhafelszerelésről stb.

A kutatócsoport szoros kapcsolatban állt a határvédelmi szervekkel, amelyektől - elsősorban a szögliget - ménesvölgyi határőrstől - sok segítséget kaptunk munkánk zavartalan elvégzéséhez.

A kutatóexpedíció tagjai 1957. aug. 9-től aug. 31-ig összesen 316 napot töltöttek munkában és eredményeiket a következő pontokban foglaljuk össze. Ismertetésünk nem a kutatások időrendi sorrendjében készült, hanem a vizsgálati anyagot az alábbi csoportosításban mutatjuk be:

- A./ viznyelők vizsgálata, viznyelőbarlangok feltárása
- B./ zombolyok " és bejárása
- C./ források " forrásbarlangok feltárása
- D./ egyéb barlangok

A./ Viznyelők és viznyelő barlangok.

Az elsőhegyei viznyelők Szérvártól K-re és Ny-re 1-2 km-es körzetben belül csoportosultak, általában 280-350 m tszf. magasságban. Az 500-550 m magasságban húzódó Vecsenbükki magas fennsíkban kialakult viznyelőket sehol nem találunk, kellő vastag impermeabilis kőzet hiányában a mindenhol felszínre bukkanó mészkő repedése közt a lehulló csapadék közvetlenül elszivárog. A magas fennsíkon is azonban többhelyen fiktál viznyelőkiakulás figyelhető meg.

Csaknem valamennyi viznyelő forrásösszefüggése még bizonytalan, tisztán külszíni megfigyelésekre vagyunk utalva. Bár kutató táborozásunk alkalmával felkészültünk fluoresceines festési kísérletekre, valamint sózásra, a kedvezőtlen időjárás következtében ezekre nem kerülhetett sor.

Az előbbiakban ismertetjük a felkutatott legjelentősebb viznyelőket, melyek közül kettőnek a barlangrendszerét is feltártuk.

1./ Derenki 1.sz. viznyelő.

Derenk romfalu DNy-i részén, vízenyős, lepos kaszáló déli szögletében. Inaktív, azonban zivatarok esetén korlátlan mennyiségű vizet képes elnyelni. A nyelő déli oldala szálkőzet, ami viszonylag könnyű kibontási lehetőséggel kecsegtet. Sajnos, elöggé el van iszapolódva, ami viszont kedvezőtlen előjel. A nyelőbe fatörmelket, sziklákat, rossz edényeket sodort a víz.

Hasonló viznyelők kibontásánál szerzett tapasztalatok alapján a nyelőben kb. 6-8 m-es függőleges aknát kellene létesíteni. Remény van rá, hogy 3-4 napi munka árán ember számára hozzáférhető üregeket lehet elérni.

A nyelő vízgyűjtő területe kb. 200-300.000 m². Vize a Káposztáskerti forrásban láthat napvilágot, mely közvetlenül a viznyelőtől D-re, a hegység tuloldalán fekszik, a nyelőtől légvonalban 600 m-re. A nyelő kb. 335 m tszf. magasságban található, a forrás 270 m-en.

/Lásd a Káposztáskerti forrás anyagát./

2./ Derenki 2.sz. viznyelő.

Aktív viznyelő Derenk romfalu ÉK-i részén 340 m magasságban. Bár vízfestést nem eszközöltünk, a nyelőben eltűnő víz a Vályuskút forrásban láthat napvilágot. A forrás és viznyelő közötti távolság légvonalban 900 m.

3./ Vidomszpusztai viznyelő.

Teljesen elagyagosodott inaktív nyelő az országhatár felé vezető országút mentén, nagy legelő közepén a várháztól Ny-re 200 m-re, 365 m tszf. magasságban. Hovatartozása bizonytalan. Kibontása igen sok munkát

igényel. Vizgyűjtő területe kb. 50-60.000 m².

4./ Szádvári 1.sz. víznyelő.

A mély-völgyből a fennsíkra vezető turista út /piros jelzés/ mentén, a tisztásra érő szakruttól D-i irányban 10 m-re /a tisztástól 30 m-re Ny-ra, erdőben./ Vizgyűjtő területe kb. 40-50.000 m².

Igen erősen kifejlődött inaktív nyelő. Hatalmas, 2-3 méter széles, sziklafalba vésődött nyílása sötét barlangszájként mered a látegetőre. A nyelőből gyenge huzat áramlik, emiatt nyári meleg időben is a kürtő szájánál a lehetet jól meglátszik.

Bár a vízfestést nem sikerült végrehajtani, feltételezhető, hogy a nyelőben eltűnő víz pontosan D-re, légvonalban 650 m-re levő Acskói Alsó-forrában lát napvilágot. A nyelő 335 m tf. magasságban található, az említett forrás 250 m, tehát szintkülönbség 85 m.

A kutatások során Szilágyi K. kutatótársunk brigádjával /Frojinovics P., Györödi L., Hazslinszky T., Ort J./ kétnapos kutatóbontást végzett a nyelőben. A hatalmas kürtő /3-4 m átmérőjű/ további nagy méretű járatokat sejtet. Feltételezhető, hogy a 2.sz. szádvári víznyelő kialakulása előtt annak a területnek a vize is itt tűnt el. A vízjárat kürtőben többtonnás, agyagos sziklatömbök vannak beszorulva. Ezek közt 8 m mélységre jutottak le a kutatók, a huzatos vízjáratot követve. Továbbjutás biztosítva van, azonban robbantani kell. A munkahely onlászveszélyes.

5./ Szádvári 2.sz. víznyelő.

Az 1.sz. víznyelőtől 180 m-rel K-re található meredek sziklafalba terkelő, kétágu mély vízmosás végén kialakult, ugyancsak inaktív víznyelő. Vizgyűjtő területe kb. 200-250.000 m², tengerszint feletti magassága kb. 335 m. Vizgyűjtő területén egy kisebb rétegforrás is található, amelynek vize azonban a bevágódott vízmosásban hamar elvész.

A víznyelő hovatartozandósága bizonytalan. Feltételezhető, hogy vizét szintén az Acskói alsóforrásban adja le. Már a külszínen, a víznyelő szájánál gyenge huzatot tapasztalhatunk.

5/a Bódvaszilás Cseppkőbarlang

A víznyelő kibontása igen könnyű feladatnak ígérkezett. A nyelőben lazán beékelődött sziklatömbök hevertek, melyeken keresztül a zivatarok árva zuga ömlött lefelé. A nyelőt Szentos Gy. és Csekő A. jól összetartó brigádja /Bártfay P., Frojinovics G./ egy-napi rohammunkával tartta fel.

A feltárás során a kutatók a fővízjárat utját követték. Az első nagy kövek kienclése után 1 m-t tudtak lenászni, majd kisebb, lazább kőtörmelék következett. Egyre mélyült a lejtős táró, melynek egyik falát szálkőzet képezte. Nemsokára másik kétoldálról is szálkőzetet értek s most már onlászveszély nélkül bonthattak tovább. Délután 2 órákor már 7 m hosszú volt a lejtős akna.

Az utolsó nagy követ már ebéd után emelték ki. Alatta sötét üreg tátongott. Leereszkedtek a szűk nyíláson és egy onledékos teremben talál-
ták magukat, melyet Frésháznak neveztek el. Innen újabb szűk nyíláson
átbujva lehet bejutni a tulajdonképeni barlangba. A kanyargós folycsó-
ban sietve követték a víz utját. Előtűntek az első cseppkövek, melyek
egyre dusebbakká váltak. A folyosó végül egy teremben végződött. Itt a
közöt hirtelen megváltozott, az eddigi világos mészkövet szaruköves,
piros feltos mészkő /anizusi onolet/ váltotta fel, melybe feltételezhe-
tően dolomitreszek is vegyülnek. A tágas járatok megszűnnek. A víz le-
felé szűk hasadék rendszerben tűnik el. Még kb. 20-25 m mélyre leeresz-
kedtünk a hasadékok közt, végül azonban egy kis állóvíz szifonszerűen
elzárta a továbbjutás utját.

A hasadékokból visszakapaszkodva fedeztük fel a barlang legszebb
részét. Ez egy jobbra nyíló mellékág, mely 3 m magas és 2 m széles. A folyo-
sót szebbnél-szebb cseppkövek borítják. Legszebb képződménye egy kb.
3 m hosszú cseppkőzászló és egy kb. 2 m magas sztalagmit. A folyosó
egy nagy beomlott terembe torkollik. Hatalmas sziklái közt időnként
víz folyhat, sok a lerakódott iszap, hordalék. A cseppköves folyosóból
fent egy járat indul, ahova azonban nem tudtunk felmászni.

A feltárást követő napon a brigád a barlangot feltérképezte,
szebb képződményeiről fényképfelvételket készítettek. A barlang eddig
megismert hossza 108 m, a lejáratú aknát is beleszámítva kb. 30 m szint-
különbséggel. A barlangban a cseppkőképződmények minden fejtáját fel-
lelhetjük a közönséges sztalagmitoktól a mésztufaig és a hidegvízi
borsókővekig.

A barlang kicsinysége ellenére is feltáró kutatásunk legszebb
eredménye, a hegység jelenleg egyetlen viszonylag "vizzintes" cseppkő-
barlangja. Kutatóink a barlangot "Bódvaszilasi Cseppkőbarlang"-nak
neveztek el. Tovább kutatása kívánatos, azonban igen nehéz feladatnak
ígérkezik. A bejáratot újból ki kell bontani. A barlangot Szentes Gy. és
brigádja mérte fel.
6.7 Szadvási 3.sz. víznyelő.

A 410 m magassági ponttól É-re 300 m-re fontos utkeresztezés van,
a piros turistajelzés útvonala is derékszögben megtörik itt. Az utkeresz-
tezéstől DK-re alig 20-30 m-re az erdőben igen mély vízmosás végződésé-
ben teljesen elagyagosodott, bemosott víznyelő található. Vizgyűjtő
területe kb. 200.000 m². Hovatartozandósága bizonytalan /Lcskői források?/
A nyelő kb. 355 m tszf. magasságban fekszik.

Az agyaggal borított nyelő kibontása hosszadalmas, legkevesebb
4-5 napi munkát igényel, aminek megkísérlése azonban célszerű, hiszen
a könnyen feltárható 2. és 4.sz. víznyelőben a továbbjutás igen nagy
nehézségekbe ütközik. Az agyagban több nyelőtölcsér van, hol egyik, hol
másik eldugul. Külszínen érezhető huzat nincs.

7./ Szádvári 4.sz. víznyelő.

Az előbb említett utkereszteződéstől ÉK irányban /40°/ haladó úton 45 m után jobbra elhagyott szekérútra kell betérni, mely 150 m-t 60°, 85 m-t pedig 47° irányba tesz meg. Itt KÉK-irányban /75°/ bevágunk az erdőbe és alig 25 m-re mély vízmosás végébe, egy víznyelő szélén találjuk magunkat. Ez az általunk 4.sz. szádvári víznyelőnek nevezett hely.

A víznyelő gyűjtő területe kb. 100.000 m² és kb. 375 m tszf. magasságban fekszik. Hova tartozandósága bizonytalan. Feltételezhető azonban, hogy nem függ össze az 1-3. víznyelők vízrendszerével. Már a külszíni vízfolyás iránya is más. Itt ÉNy felé tart a vízjárat, míg az előbbi nyelőknél Ny, DNy-irányban futnak a külszíni vízmosások. Lehetséges, hogy ez a víznyelő még a vecsembükki nagy barlangrendszerrel függ össze. Kürtőjéből erős huzat áramlik. A víznyelő inaktív.

7/a. Bódvaszilasi víznyelő-barlang.

Kutatóexpedícióink során Szilágyi K. brigádja /Csányi L., Ernst L., Györödi L. Harzlinszky T., valamint Balázs D./ megbontotta a víznyelőbe szorult sziklákat és agyagos törmeléket. A második napon 4.50 m mélységben a szálkőzet mentén lejtős vízjáratba jutottak, melyen keresztül igen meredek hasadék rendszerben beékelődött sziklák tetején további 13 m-t ereszkedtek lefelé. Itt mély szakadék állta a kutatók útját. A mély földalatti zsombolyhoz vezető hasadék folyosójában szép vörösszínű cseppköveket, főleg drapériákat és kérgeződéseket, kevés sztalaktitot találtak.

Harmadnap kötélhágcsót eresztettek le az ismeretlen mélységbe és azon Balázs D. lemászott. Az első 15 m jellegzetes zsombolyszerű függőleges akna, 2.50-3.- hosszú, 1.50 m széles. Az akna fokozatosan hasadékszerűvé válik, hossza megnyulik /4-5 m/, elkeskenyedik /1 m/, majd csak 60-80 cm /20 m mélységben, már olyan szűk a hely, hogy alig fér el az ember "lapjával" a ferdén haladó, éles, korrodált, egymásra boruló sziklafalak közt. Még néhány méter s már csak a bedobott kövek, és természetesen a becsurgó víz tud lehetni az ismeretlen mélységbe, ahonnan csalogatóan áramlik a huzat.

A továbbjutás itt egyelőre lehetetlen. Elektromos gyújtással robbantani kellene a kőzetet, ami nem könnyű feladat, a nehéz közlekedési viszonyok /hágcsó! / miatt. A megfigyelés szerint 2-3 m után ismét szélesedik a hasadék, azonban nem lehet tudni, hogy milyen akadályok következnek azután. A barlang eddigi szakasza ugyancsak viros foltos, szaruköves mészkőben képződött, mint a 2.sz. víznyelő cseppkőves barlangja. A két barlang azonos típust képvisel, eltérés csupán az, hogy a 2.sz. víznyelő barlangjának felső szakasza még a viros foltos mészkő fedőjében, a barlangképződésre alkalmasabbnak látszó világos alsó-ladini mészkőben alakult ki.

A kutatók a kibontott bejáratot sziklával eltorlaszolták, ezt rövid időn belül a zivatarok árja eltömi, mivel az akna kiépítésre,

kiácsolásra nem került. Újabb kutatás alkalmával az aknát ismét ki kell bontani.

A feltárt barlangot Balázs D. és Bató T. térképezte fel.

8./ Bódvaszilasi viznyelő.

Ácskóból Bódvaszilásra vezető út mentén nagy kiterjedésű töbör található, melynek oldalában mészegető kemencék települnek /felutól 2.5 km-re Ny-ra/. A töbör alján hosszú vizmosás végében jól kifejlődött, de eliszaposodott viznyelő tölcéért találunk. A nyelőhöz nem tartozik hosszú barlangjárat. A nyereg tulsó felén, a Szénpatak völgyében, alig 200 m légvonalbeli távolságra K-re található egy kis forrás felett egy árvizi vízfeltörés helye.

Az árvizi kitörés helyén Beliczai István és Szikra László kibontották az omladékos vízjáratot és néhány méterre bekuszták a járatba.

Sem a viznyelő kibontásának, sem pedig az árvizi vízfolyás további feltárásának barlangkutatói szempontból nincs gyakorlati jelentősége.

9-10. Szögligeti viznyelők /1-2./

Az Ácskói Felső forrás vize ingoványos, lápos területen szivárog el, nem vezet viznyelőhöz. Viszont a Mónesvölgy felé húzó völgytöknő Ny-i felőben, a forrástól kb. 500, illetve 600 m-re DNy-i irányban fás berekben két inaktív viznyelő található. Mivel a legelőnek használt töknő közepetáján fekszenek, a 3-4 m mély nyelőtölcésrék egyébként képződtek, szállkőzetnek nyoma sincs.

A nyelők hovatartozandósága ismeretlen. A legnagyobb valószínűség szerint az ácskói Alsó-forráshoz tartoznak, esetleg a szögligeti forrásokhoz. Ez utóbbi esetben hosszabb barlangjáratokra lehet számítani.

B. Zsombolyok.

Az Alsó hegy legtöbbet kutatott karsztjelenségei a magas Vecsem-bükki fennsíkön található zsombolyok, "ördöglyukak". Kessler Hubert elmélete szerint közothasadékok keresztződésénél kialakult barlangtermék fokozatos felszakadozása útján keletkeztek. Formájukat illetően egyes zsombolyok zsákszerű aknáknak, míg mások inkább mély hasadék-barlangokra emlékeztetnek. Valamennyi zsomboly alját a felszakadozó mennyezetről lehullott nagytömegű sziklatörmelék és a külszínről bedobált, behullott egyéb anyagok /kövek, fatörzsek stb./ tömege borítja. /Jellemző, hogy az ismertebb zsombolyok környékén többszáz méteres körzetben már megmozdítható követ, sziklát nem lehet találni, a zsombolyok mélységére kíváncsi látogatók az idők folyamán vagonszámra dobálták már le a köveket./

A zsombolyok keletkezéséről szóló elmélet alapján fel kell tételeznünk, hogy az aknák vízszintes irányú barlangfolyosókba torkollanak. Szerencsés esetben megvan tehát a lehetősége annak, hogy kevésbé eltömődött oldalkürtökön, hasadékokon keresztül az omladéktömeget kikerülve, vagy esetleg nagy munkával a törmelékkup kibontása útján vízszintes járatokat írjunk el. A zsombolyok oly nagymértékben eltömődtek, hogy kuzatot sehol nem észleltünk. Kutatócsoportunk rendelkezésre álló rövid idő miatt nagyobb zsombolyfeltárási munkákra nem vállalkozhattunk.

Az alsóhegyi platón talált zsombolyok ismertetését az előbbiekhöz hasonlóan nem nagyságuk sorrendjében, hanem a Ny-K-i földrajzi elhelyezkedésük szerint kíséreljük meg.

1./ Magaslesi zsomboly.

A zsombolysor legnyugatibb tagja. A Szabó-parlagra Ny-ról vezető ut mentén/egy magasles közelében/ fekszik.

A zsombolyról közelebbi adataink nincsenek.

2./ Favágó barlang.

A Szabó-parlagra Ny felől vezető ut mentén fekszik, közel a határhoz. A sok kisebb-nagyobb sziklás töbor közt igen nehéz rátalálni. A vadászháztól légvonalban 1 km-re van Ny felé, a szekérut mentén található 3.sz. erdőgazdasági jelző oszloptól 200 m-re É-ra. Tengerszínfeletti magassága 485 m.

Kutatócsoportunknak a barlangot Szabó Elemér erdőszőlőstulajnos tette azzal, hogy "két évvel ezelőtt egy zivatar idején egy favágó ide menekült be. Vagy két méternyire lehetett beállni."

Jelentéktelen szikla üregnek véltük, azonban a hasadékba csuszva megállapítottuk, hogy az egy zsombolyszerű akna tetejébe torkollik.

Másnap, a 36 óra óta tartó esőzés szünetében, kimentünk a barlanghoz és kötélhágcsón leereszkedtünk. Egy 12.50 m-es mászás után egy 6 m hosszú, közepén 3 m széles, fenekén egyaggal borított terebben találtuk magunkat. A terep tengelye pontosan É-D. irányú, É-felé lejt, itt el-egyagosodott víznyelőt lehet megfigyelni. Sommi jelét nem tapasztaltuk annak, hogy valaki itt járt volna előttünk ebben a barlangteremben.

D-i irányban 2-3 m magasba való felkúszás után szűk hasadékon keresztül egy másik, kisebb tereembe jutottunk át. Innen egy újabb 3 m-es sziklanyereg leküzdése után egy harmadik tereembe ereszkedtünk le. Ez a terep is É-D. irányú hasadék mentén alakult ki, hossza 7 m, szélessége 2 m, magassága kb. 8 m. A terep D-i vége hatalmas bezuhant sziklatömb mellett két ágra szakad és sziklatörmelékben vész el. A továbbjutás itt lehetetlen.

A barlang összes járatainak hossza, a függőleges ereszkedéssel együtt 45 m. Mélysége 16.50 m, a beszakadt zomboly felső részétől számítva 21.50 m. A barlang hőmérséklete 7.1°C az első nagy terep alján.

A barlang tulajdonképpen egy 5 m mély, 7 m hosszú és 5 m széles beszakadás egyik sarkából nyílik 360° -irányban. A hasadék a külszínen a barlang bejárat mellett 30° -irányban tovább folytatódik és 3 m után egy kb. 2 m széles 7 m hosszú beszakadáshoz vezet. Ennek a szakadéknak a legnagyobb mélysége 13 m, alját kőhárdó fadarabok, sziklatörmelék és agyag borítja. É-i irányban a szakadék barlangszerűen 5-6 m-t tovább folytatódik, végül egy kb. 2.50 m magas terepben felfelé vezető, sziklával oltomított 3 kúrtóhoz csatlakozik. Bejárható üregek hossza kb. 10 m-t tesz ki.

Az egész barlangrendszer egy É-D-i irányú tektonikus hasadék rendszer mentén alakult ki. Jelenleg mintegy 1-2000 m²-nyi területről a víz itt fut össze, az egyes termekbe csurog le és azok víznyelőin tűnik el.

A barlang kutatása befejezettnek tekinthető. A kutatásban részt vettek: Balázs D., Bató T., Csekő A., Frojmovics P. A térképezést Balázs D. és Csekő A. végezte.

3./ Szabó-parlagi zomboly.

A Vécsembükk jelenleg ismert harmadik legnagyobb zombolya. Az itteni lakók Baglyok szakadéknak is nevezik. Egy nagy dolina oldalában található az 59 sz. erdőgazdasági határjelző oszloptól 80 m-re DDNy-irányban 195° -ra/. Az akna szája 490 m tszf. magasságban fekszik.

A zombolyba első ízben a BÉTE-barlangkutatói /Kessler Hubert és társai/ ereszkedtek le 1927. nyarán. A kutatók 60 m-es függőleges ereszkedés után egyre bővülő akna alján törmelékup tetejére értek, ahonnan még kb. 10 m-t tudtak tovább menni. Itt egy kisebb terepbe értek, melynek aljából két szűk akna nyílik. Itt bontás útján tovább jutásra lehetőség kínálkozik. Az akna felső szintjétől kb. 25 m-rel lejjebb egy kúrtó nyílik a magasba, a zomboly ezen bejárata azonban el van torlaszolóva. A zomboly jelenleg ismert teljes mélysége 65 m.

1957. nyarán Beliczai István és Szikra László bódvaszilasi erdőmérnökök és Veros Sándor üzemvezető szerveztek expedíciót a zomboly bejárására. A kitört zivatar miatt a zomboly fenekét csupán Beliczai Lászlónak sikerült elérnie. Az elázott kenderkötélhágcsók és vizes biztosító kötelek miatt a felszállás alkalmával majdnem súlyos baleset történt.

A zombolyról rövid leírás és térkép a "Le Grotte d'Italia" c. olasz speleológiai folyóiratban jelent meg /1929. évi 3. szám/.

4./ Fenyves zomboly.

A szabóparlagi vadászháztól /nem a baraktól!/ ÉNy-re /325°-ra/ és a légvonalba 100 m-re található meg ezt a zombolyt. A bejárat tengerszint feletti magassága: 505 m.

Valószínűleg már Bekeyék is jártak benne. 1927-ben Kessler Hubert és társai is felkeresték és ők térképezték fel. Ez a térkép, valamint néhány soros ismertetés a "Le Grotte d'Italia" 1929. évi 3. számában jelent meg.

A zomboly egy 3-4 m átmérőjű, 15 m mély függőleges aknából és egy további 15 m-es kb. 45° lejtésű aknából áll. Ez utóbbi egy hordalékkal teli terebben ér véget. Abszolút mélysége összesen 22 m.

A zombolyban állítólag valamikor betyárok is tanyáztak. Jelenleg a betömődés állapotában van. A favágók több magasabb lombos fát döntöttek bele, úgy, hogy ma már a leereszkedés igen nehézkes.

5./ Almási zomboly.

A fennsík magyar oldalán található legmélyebb zomboly a szabóparlagi vadászháztól 600 m-re ÉEK-re található közvetlenül a csehszlovák határ mellett, pontosabban a 41/9 sz. határkötőtől 105°-ra és 10 m távolságra. Maga a határvonal 3.50 m-re húzódik a szűk, semmitmondó zomboly-szájtól. Ha a határvonalról függőleges vonalat húzánk a mélybe, az keresztül vágná a zomboly mélyben kiszélesedő aknáját. Tengerszint feletti magassága: 520 m.

A zombolyba először 1927 nyarán a BÉTE barlangkutatói merészkedtek le. A zombolynek két nyílása is van. A határhoz közelebb eső, magasabban fekvő nyíláson keresztül először 17 m-t kell ereszkedni; itt egy padka található, ahonnan további 27 m-es hágcsózás következik. Lejtős törmelékkel borított hatalmas tereembe jutunk. Az omladék lejtőn kb. 20 m-t tovább haladva ismét egy akna szájához érünk. Ujabb 40 m-es ereszkedés következik, míg végül 103 m mélységben feneket érünk.

Az alsó terem átmérője kb. 10 m. Alján mésztufa lerakódások találhatóak, a falakat cseppkő kéregződések borítják. A terem közepén óriási csillogó cseppkőoszlop emelkedik a magasba. Az egyik sarokban fehér cseppkőzuhatóg onlik lefelé. Minden-felé pompás csillogó cseppkőképződmények. Egy kis fülkében ivásra alkalmas vizű, picike, csillogó tavacska található.

1937-ben Kessler Hubertnek egy szűk hasadékon keresztül sikerült még további 10 m-t lefelé ereszkednie, ezzel elérte a zomboly ma ismert legnagyobb mélységét 113 m-t. Bontással remény van továbbjutásra.

A zombolyról számos leírás jelent meg folyóiratokban és lapokban /lásd a mellékelt irodalom jegyzékét/.

6./ Ismeretlen zomboly.

A Szabó parlag K-i részén az 56.sz. erdőgazdasági határjelző oszlopnál kettéágazik az út. A DK-irányban tartót követve kb. 300 m után erdőhöz érünk. Az uttól balra, kb. 10 m-re az erdőben 505 m tszf. magasságban egy elpusztult zombolyt találunk. Ha azonban egy bedőlt hatalmas lapos szikla alá becsuszunk, 2-3 m után egy szűk cskna fölé érkezünk. A bedobott kő nem nagy mélységet sejtet, de lehet, hogy továbbjutási lehetőség van valamely irányban.

Időhiány miatt a zombolyt nem tudtuk kikutatni. Irodalomban nincs említés róla.

7./ Őz-zomboly /saját elnevezés/

A Vecsembükk Ny-i részén található egy sűrűn benőtt dolina oldalában. Megközelítése nagy óvatosságot kíván. A zombolyhoz vezető legjobb útvonal: a Szabóparlagra az 56.sz. határoszlopig, innen a K-i irányban haladó út mentén a 61.sz. oszlopig. E helytől 40 m-re DK irányban található sziklák közt a bejárata 535 m tszf. magasságban.

Szilágyi Kálmán ereszkedett le elsőnek. 38 m mélységben omladékot ért, majd ezen az omladékos lejtőn haladt tovább 7-8 m-t. A terem közepén egy teljesen ép őz-csontvázat talált. /Erről a szerencsétlenül járt őzről neveztük el később a zombolyt/. A korhadó fatörzsekkel borított lejtős terem alja a zomboly legmélyebb pontja, 44 m-re van a külszíntől. A K-i sziklafalhoz szikladarabok ékelődtek, ezek kibontása után valószínűleg további mélységbe lehetne lejutni.

Az Alsó teremből kis védett fülke nyílik, a telefon-állomást célszerű itt elhelyezni. K-i irányban egy felfelé nyúló járatba lehet felkapaszkodni. Kb. 6 m után néhány métert felfelé kell kapaszkodni. Itt egy 4 m átmérőjű 9 m magas terembe lehet bejutni.

A zomboly első részében, valamint a hozzákapcsolódó teremben sok cseppkőképződmény található. Színük általában sárgás barna, formájuk változó /sztalaktit, sztalagmit, kéregcseppkő, borsókő, stb./.. Legszébb cseppkővek: az Oltárkő és az Elefántfej. A barlang hőmérséklete 40 m mélységben: 8.4 C°. A barlangjáratok össz hossza /a függőleges résszel együtt/ 65 m.

A zomboly kutatásában résztvettek: Szilágyi K., Dömötör I., Gelb. K., Gyülvézi B. és Ort J. Térképezték: Szilágyi K. és Ort J.

8./ Onladék-zsomboly /saját elnevezés/

Ha az előbbi zsombolynál említett 61.sz. határjelzőtől É. felé vezető kocsinon folytatjuk utunkat, kb. 400 m után elérjük a 60. sz. jelzőoszlopot. Itt K-nek vág az út és kb. 150 m-t haladva rajta, D-i irányban átvágjuk a sűrű bozótot. Alig 50-60 m-re az uttól beomlott, hatalmas zsombolyhoz érünk. /Onladék zsomboly/ Egy E-D-i irányu, a 2.sz. előtt ismertetett Favágóbarlang hasadékához hasonló beszakadás áll előttünk. Adatai: hossza 12 m, szélessége 3 m, mélysége a lejtő alján 10 m. A hasadék legmélyebb pontján beekelődt sziklatömbök, fatörzsek vannak, melyek könnyen kibonthatók. Ez esetben remény van nagyobb mélységbe való leereszkedésre. Tengerszintfeletti magassága a külszínen: 525 m. Térképezte: Balázs D.

9./ Iskola-zsomboly /saját elnevezés/

Az Onladék-zsomboly D-i szikla-peremétől DDK-ra 165° -ra és 30 m-re egy kisebb zsomboly található, melynek alsó részei valószínűleg összeköttetésben vannak az előbbivel. Iskola-zsombolynak neveztük el, mert könnyű kötélhágcsós mászási lehetőséget nyújt, a nagy zsombolyok iskola-mászási terepe.

A zsombolyról a rendelkezésünkre álló irodalomban nincs sehol említés. Az akna 17.50 m mély, az alsó felében falait cseppkőlefolyások díszítik. Alját a szokásos sziklatörmelék és korhadó fatörzsek borítják. Az akna alsó átmérője 2.30, ill. 2.- m. Az onladékos talpától számítva 9.30 m magasságban egy széles, kupola nyílik és a földfelszín közelébe nyúlik fel.

A zsomboly szája kb. 515 m tszf. magasságban van. Hőmérséklete 17.- m mélységben: 7.1° /külső hőmérséklet: 26° /.

A zsomboly kutató és felmérő csoportja: Balázs D., Bató T., Csányi L., Frojmovics P. és Gyülvézi B.

10./ Vecsembükk zsomboly.

A Vecsembükk megkapó, monumentális zsombolya. Bár az Almási-zsomboly mélyebb, mégis ez a zsomboly hatalmas ásitó sötét szájnyílásával sokkal félcinnetesebb természeti jelenség.

A sűrű vadonban ma igen nehéz megtalálni /aki nem ismeri kitünően a vidéket, feltétlenül szükséges, hogy vezetőt vigyen magával, mert különben nem találja meg/. A Vecsembükk legmagasabb csucától /555 m, a csucson hatalmas kilátó torony/ ÉNy-i irányban 300 m-re, a benyuló cseh-szlovák határtól alig 30 m-re fekszik 520 m tszf. magasságban.

A zsombolyról bőven van irodalmunk. Ebből tudjuk, hogy első bejárói a BETÉ barlangkutató szakosztályának tagjai /1927. épr. 14., Beliczai András, Frank István, Kessler Hubert és Kiss Gyula/ voltak.

Az első bemászás alkalmával a kutatóknak mindössze 36 m-es kötélhágcsójuk volt, szerencsére azonban az akna felénél egy kis fülkét

találtak. Itt kiszálltak a hágcsóból, melyet drótkötélen tovább eresztettek lefelé. Ismét hágcsóra szállva, 70 m mélységben omladékos fenekeket értek. Egy tagban ez a leghosszabb akna a Vecsembükkben. A zomboly felcseit szép cseppkőfüggönyök díszítik.

Az első kutatók az omladék mentén tovább ereszkedtek lefelé. Közben az egész omladékhegy mozgásba jött, de szerencsére a lenászó Kessler H-nak nem történt baja, a biztosító kötélen lógva fennmaradt. E további fürkészés nyomán a barlang feltárt mélységét 90 m-re hosszabbították meg.

11. / Jégzomboly.

Nagy érdeklődéssel követtük egy nap Koleszár Ferenc bódvaszilasi vadászt, aki megígérte, hogy elvezet egy jégbarlanghoz. /Érthető a nagy kíváncsiság részünkről, hiszen nem vagyunk túl gazdagok jégbarlangokban! /

A barlang az 555 m-es vecsembükk-kilátótól pontosan K-re 900 m távolságban egy sziklás töbör oldalában található. Az első pillanatban látszott, hogy egy kisebb zombolyról van szó, amelyet már Bekeyék és Kesslerék is kutathattak. Jégnek híre-homva sem volt, a barlang hőmérséklete 7°C körül mozgott. Az első pillanatra ez viszonylag túlhidegnek látszik, ha azonban figyelembe vesszük a barlang magas fekvését /kb. 510 m/, azt tapasztaljuk, hogy ez a hőmérséklet kb. megfelel az itteni évi közepes hőmérsékletnek. Az Országos Meteorológiai Intézetől nyert tájékoztatás szerint ugyanis e területen az évi átlagos középhőmérséklet a következőképpen alakul:

200 m tszf. magasságban	9.- $^{\circ}\text{C}$
300 " " "	8.5 $^{\circ}\text{C}$
400 " " "	8.- $^{\circ}\text{C}$
500 " " "	7.5 $^{\circ}\text{C}$
600 " " "	7.- $^{\circ}\text{C}$

Ezeket az értékeket természetesen az északi és déli lejtőkön, a kedvezőtlen és kedvező besugárzási viszonyok módosítják.

A zomboly leírása: 11 m ereszkedéssel átlagban 3 m széles, 7 m hosszú hasadékba jutunk. Iránya ENy-DK. A hasadék ENy-i felében egy kürtő egészen a felszínre vezet fel, a felső részben ez mindössze 10 cm-re szűkül össze. A DK-i vége boltozatos, fehérés szürke cseppkőlefo-lyásokkal gazdag másik kürtőbe visz. A terem alját vastag guanó réteg fedi, rajta behullott és bedobált kövek. K-i irányban 2.5 - 3.5 m magas 2 m hosszú és 80 cm széles folyosó visz a második /alsó/ akna oldalába. Nagyméretű, narancsszínű borsóképződmények és cseppkőlefo-lyások, zászlók borítják a felet.

Az alsó aknában 9.5 m-t kell ereszkedni. Átlagban 3.5 m átmérőjű, kb. 16 m magas, felül elszűkülő, alul teremmé kiszélesedő akna, igen gazdag cseppkőképződményekkel. Az alsó nagy teremből NyDNY irányban egy kis mellékterem nyílik, melynek 5.5 m-es kürtője kb. 15 cm-es hasadékon keresztül egy oldalüregbe torkollik, innen még szűkebb hasa- dék vezet egy harmadik cseppkőves oldalfülkébe. A legszebb tufa és

zászlóképződményekből álló oszlopszerű cseppkőlefolyás az első kürtő É-i oldalán található egészen a mennyezetig. A második /első/ akna alját is guano domb képezi.

A barlang abszolút mélysége: 21.5 m, a járatok teljes hossza 32 m. Utólagos összehasonlítások alapján megállapítható, hogy a barlang azonos a "Komjáti II." név alatt már ismert zombollyal.

1957. augusztusában bejárták, felmérték és fényképezték: Csekő Á., Frojinovics G., Hazslinszky T. és Ort J.

12./ Beszekedt zomboly.

Komjátiból a Vecsembükkbe vezető út mentén, nem sokkal a platóra érkezés után, az uttól K-re egy hársfa alatt egy beszekedt zomboly található. Tszf. magassága: kb. 500 m. Mélysége mindössze 5-7 m. Kutatási szempontból nincs jelentősége.

Komjáti határában levő zombolyokra vonatkozólag legmeghízhatóbb tájékoztatást tud adni Demény István nyug. erdőész vagy Gál Gábor vadász /mindketten komjáti lakosok/.

13./ Nádaskai zomboly.

A tornádaskai Hadik kastély felett, az Alsóhegy oldalában található. Mélysége: 10 m. 1921. október 28-án kutatta át Kedič Ottokár, aki felmérte és leírta. Kedič feljegyzései sajnos ma már nem állnak rendelkezésünkre.

14./ Mészégető-zomboly.

Komjátiban Petro László tanácselnök elmesélte, hogy 1954-ben a csehszlovák határ mentén, kb. a nádaskai, komjáti és tornegörgői határ találkozásánál meszet égettek. A mészégetéshez történő kőfejtés közben egy nagy kő elmozdítása után egy mély üregre bukkantak.

A zomboly a csalánnal benőtt, sziklás töbör-oldalban található néhány m-rel ÉK-re a mészégető kemencétől. Felső nyílása elig félméter átmérőjű. A zomboly 1-2 m után kiszélesedik, hatalmas, kissé É-nak tartó aknaként nyulik a mélybe. Sok tekintetben hasonlít az Almási zombolyhoz. A bedobott kő zuhanását, a sziklához verődését 13 mp-en át lehet hallani. A többi zombolynál szerzett tapasztalataink alapján ez a zomboly az Alsó-hegy egyik legmélyebb zombolya, mélysége 100 m körül mozog.

Mivel a zomboly jelenleg ismert bejárata a 49/9. sz. határkőtől 30 m-re ÉÉK-re fekszik, kutató csoportunk a zomboly kutatása ügyében kezdeményező lépéseket tett a budapesti csehszlovák követségen. Egy 8 tagú magyar kutatócsoport részére határátlépési engedélyt kértünk. A zomboly megismerése további kutatásaink szempontjából elsőrangú fontossága. A Csehszlovák követség a zomboly átkutatásához hozzájárult és azt a közeljövőben oldjuk meg.

C./ Források és forrásbarlangok.

Barlangkutatói szempontból talán legfontosabb kérdés a kutatót karsztos terület forrásaik tanulmányozása, elemzése, azok viselkedésének megfigyelése.

Háromhetes kutatóútunk során alkalmunk volt a legtöbb itteni karsztforrást megkeresnünk. Sajnos, betegségünk váratlan megbetegedése miatt valamennyi forrásról részletes kémiai analízis nem áll rendelkezésre, de fizikai viselkedésükre sok adatot, megfigyelést gyűjtöttünk össze.

Általában leszögezhetjük, hogy az Alsó-hegy forrásai tipikus karsztforrások. Bővizűek és vízhozamingadozásuk igen nagy. Csaknem valamennyi forrás felett árvízi kitörési helyeket lehet megfigyelni. A kémiai vizsgálatok adatai hasonlóak a Jósvalói környékén levő, nagy barlangokat kialakító források elemzési eredményeikhez. A források vizének relatív oxigéntartalma viszonylag magas, a magnézium aránya igen kicsi a kalciumhoz viszonyítva. Mindezek kedvező előjelek az e területen feltalálható barlangrendszerek méreteire nézve, jóllehet önmagukban még nem döntőértékű tényezők. Kvarckovás a források vizgyűjtő területén nem található, így az erózió szerepe a barlangok kialakításában lényegesen kisebb, mint a jósvalói barlangoknál. /Baredla, Békebarlang/

Egyes forrásoknál aktív feltáró munkát is végeztünk és sikerült több helyen alig 1-2 napos munkával a források járható méretű delteágit feltárni. Kutatásaink eredményeiről - forrásonként - az alábbiakban számolunk be:

1./ Mogyorós forrás.

A Ménes-patak völgyének legfelső forrása, közel a határhoz. Töredezett mészkőből tör elő, helyesebben szivárog, mivel vízhozama az eddigi mérések szerint 6-15 liter/perc körül mozog. Hőmérséklete 12.9 C°.

Barlangkutatói szempontból nincs jelentősége.

2./ Ménesvölgyi felső forrás.

A ménesvölgyi országhatártól /a Mogyorós-forrástól közvetlenül K-re eső határponttól, a továbbiakban röviden csak mint ménesvölgyi országhatártól/ kb. 1.200 m-re, 420 m tszf. magasságban a Ménesvölgyben található ez a forrás. Vize hamar elvész a kövek közt s valószínűleg a tőle KDK irányban 2.200 m-re levő nagy ménes-forrásban kerül ismét felszínre.

A forrásról közlebbi adataink nincsenek.

3./ Méncs vagy Lizina-forrás.

A Vizgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet nyilvántartásában Medvokerti-forrás néven jelölik.

A ménésvölgyi országhatártól 3.600 m-re található K-i irányban. A Ménésvölgyet D-ről övező fennsík lábánál fekad. Mivel vízgyűjtő területe nem az Alsóhegy vízrendszeréhez tartozik, hanem a forrástól D-re elterülő karsztfennsík vizét vezeti le, e helyen bővebben nem foglalkozunk vele.

4./ Szarvaskerti forrás.

A VITUKI-nál "Szarvaskerti forrás" néven ismerik. A ménésvölgyi országhatártól 3900 m-re K-felé a Ménés völgybe E-ről egy 350 m hosszú vakvölgyecske húzódik le, ennek felső részén található ez a forrás. Egymástól kb. 200 m távolságra eső két bővizű és több kisebb vízfeltörésből tevődik össze a patak teljes hozama. A források 375 m tszf. magasságban találhatók.

A VITUKI nyilvántartása szerint a forrás vízhozamára vonatkozólag a következő adatok ismertek:

1952. VI.	29.	46	l/p	1956. I.	23.	258	l/p
1953. IV.	14.	393	"	1956. IV.	18.	600	"
1953. VIII.	22.	130	"	1956. VII.	25.	240	"
1954. II.	6.	290	"	1956. X.	18.	108	"
1954. VII.	12.	775	"	1957. IV.	13.	324	"
1955. VI.	16.	300	"	1957. VIII.	20.	350	" /saját mérés/

A fenti 12 mérés alapján a forrás átlagos vízhozama: 318 l/p. Vízhozam ingadozása a Kessler-féle meghatározás szerint: 16.8. A különböző időpontokban eszközölt hőmérsékletmérések eredménye: 9.7 C°, 10.8 C°, 9.6 C° és 11.1 C° /átlagban 10.3 C°/.

4/a A Szarvaskerti-forrás barlangrendszere.

A forráscsoport legnyugatibb tagja felett a sziklás hegyoldalon több kisebb barlangszáj figyelhető meg. Egy közülük különösen kiemelkedik impozáns, csucsíves jellegzetes szájnyílásával /kb. 2 m magas, 1,10 m széles a bejárat/. E helytől balra egy nagy beszakadt szikla oly hűen őrizte meg a barlang szelvényét, hogy - mint egy csodálatos sziklakapun keresztül - át lehet sétálni alatta.

Kutatóink a csucsíves barlangszájánál verték fel 3 napos ideiglenes szállásukat. A barlangbejárat előtt tüzet gyújtottak, mely - miután gondosan elzárták a barlang előcsarnokába vezető többi huzatos járatot - jól befűtötte ezen ősemberi szálláshelyet.

A próbafeltárás megkezdése előtt a Hosszu-folyosó végéig /10 m/ lehetett csak eljutni, itt előbb lefelé, majd miután szabaddá volt Ny felé egy kb. fél m²-nyi nyílás, oldalirányban kezdtek bontani. A kitöltés eltávolítása után a kutatóbrigád "kisebb" tagjainak sikerült átbujniuk egy kétszer görbülő, szűk, korok folyosón és bejutni egy 3,50 m magas, 2,80 hosszú, elül 0,80 m, feljebb azonban 2,50 m széles terembe. A teremből felfelé, oldalra és lefelé különböző formájú kúrtók ágastak el, ezért a kutatók ezt a helyet kúrtók-teremnek nevezték el.

A tereen egyik oldalát egy kb. 6-8 m² felületű, sötétbordó színű lejtős cseppkőlefolyás disziti.

A Hosszu-folyosó É-i végén, az előbbi kutatási helytől jobbra egy másik szűk nyíláson átpréselődve a kitöltés kihordásával kb. 4 m-t lehetett előrejutni. A feltárt járatok összhossza 24 m.

A barlangban - kürtőhuzatot kivéve - jelentősebb légmozgást nem tapasztaltunk, mivel a továbbjutás járatjai teljesen eltömődtek. Egy-két hetes munkára volna szükség ahhoz, hogy az elzárult járatokat járhatóvá /helyesebben átkuszthatóvá/ tegyék. Meg kellene próbálni a többi hasadék részletesebb átvizsgálását, az előbbiekhöz hasonló próbafeltárás elvégzését.

A barlanghoz tartozó vízgyűjtő terület kb. 2-2,5 km², amelynek 90 %-a csehszlovák területre esik. Itt É, de főleg ÉNy irányban, légvonalban 1 km-re félkörben számos dolina helyezkedik el, melyek csapadékvize a Szarvaskerti forrásban láthat napvilágot. A vízgyűjtő terület elhelyezkedése alapján a kutatási helyen kb. 1-2 km hosszúságú mélyen csehszlovák terület alá húzódó barlangrendszer lehetne feltárni.

A Szarvaskerti forrásbarlang feltáró kutatását végezték: Szilágyi K., Bató T. Csányi L. és Ort J. A térképet készítette: Balázs D.

5./ Élestetői forrás /saját elnevezés/

Az Élestető 473 m magas csucstól légvonalban 500 m-re DK-irányban található 305 m tszf. magasságban. Szikletörmelék közül előbukkanc, kiépített forrás. Vizhozama 1957. VIII. 23.-i mérés szerint 180 l/p.

A forrás felett az omladékos hegyoldalon kibontható árvízi járatot, illetve régi forrasszájat nem találtunk. Árvíz esetén a jelenlegi forrástól alig 5-6 m-rel feljebb ugyancsak a sziklaomladék közül tör elő a víz.

Bár a forráshoz kisebb barlangrendszer tartozik, feltárása - a fennálló nehézségek miatt - nem sok sikerrel kecsegtet.

6./ Kecskés-forrás.

A derenki erdészháztól Ny-i irányban légvonalban 1200 m távolságban fekszik egy D felé induló völgy É-i részén, kb. 300 tszf. magasságban.

A forrás vizét Ernst Lajos, kutató csoportunk vegyésze 1957. VIII. 26-án a helyszínen megvizsgálta és elemezte. A vizsgálat eredményei a következők:

Vizhozam	300	l/p
hőmérséklet	10.6	°C
relatív O ₂ tartalom	82	%
karbonát keménység	19.6	n.k.f.
Ca keménység	18.7	"
Mg	0.1	"
összes keménység	18.8	"

A kémiai elemzés hibahatára 2-3 %-ra tehető. Figyelemre méltó a magas oxigén tartalom és Ca/Mg hányados. Az utóbbi nagy értéke ezt jelenti, hogy a ferrás vízrendszerben a dolomit jelentéktelen szerepet játszik.

A ferrás vízhozam-ingadozása igen nagy lehet, a Kessler-féle vízhozam-ingadozási index minden bizonnyal előri akár a 100-at is. A környékbeliek megfigyelése szerint hóolvadáskor vagy nagy zivatar esetén kb. 15 m-re, a forrástól /3-4 m-rel magasabban/ a sziklafal hasadékain vastag sugarakban ömlik a zavaros víz. A sziklafal aljától 2-3 m széles vízmosás látható. Az időszakos vízfolyást bizonyítja a sziklákot vastagon beborító zöld moha is.

6/a A Kecskés-forrás barlangrendszere.

A fővizjáratától 3-4 m-rel jobbra egy borzlyukat sikerült könnyűszerrel kibontani, eltávolítani a beszorult sziklákat. Szentos Gy. és Csekő Á. kuszott be először a szűk járatba. A kitöltés miatt a folyosó magassága alig 40-50 cm volt, alján sok csonttal, borzkozonyával. A folyosó oldalát szép cseppkőlefolyások, borsó-köves részek és sztalaktitok díszítették. A járat kb. 17 m-re a bejáratától kiszélesedik és többméter magas folyosóban találjuk megunkat. Nem sokáig örülhetünk a kényelmes helynek, mert néhány méter után ismét kuszás következik, majd egyre nehezebb hasoncsuszás a tapadós agyagfolyam tetején. A 30.m-nél egy 3 m hosszú, 1.5 m széles kupolaszerű tereembe érünk. Szentos Gy. kutatóbrigádja az első kutatási napon eddig jutott el. Visszafelé jövet a 17 m-nél említett folyosóból felfelé kapaszkodva egy járható hasadék végén fénybeszűrődést figyeltek meg. Másnap ezt kibontották és kényelmes, lejtős járatot építették ki. /Az első, sziklás, bordaropogtató szűk járatot most már csupán a "vendégek" tisztelgetésre tartották fenn./

Mivel a feltárt folyosószakaszból elég erős huzat áramlott ki, a biztos továbbjutás esélyei miatt a barlang feltárását több napon át folytattuk. E munkákban résztvettek még az előbb említetteken kívül Balázs D., Bártfay P., Csató L., dr. Dénes Gy., Frojinovics G. és Hazslinszky T.

A Kupola-teremből továbbvezető járat egyre szűkebb és egyre nevesőbb. A kutató csoport lelkes tagjainak azonban sikerült lépésről-lépésre előrecsuszniuk, mely során kézi szerszámokkal bővítették, mélyítették a járatot. Jelenleg a barlang első és felső szintje között a legszűkebb helyeken is legalább 40-45 cm-es légrés van, ami elégséges a viszonylag kényelmes hasoncsuszáshoz, bár a Hajtúkenyeron való átjutás, elsősorban az emberhez tapadó finom iszap miatt még ma is elég kellemetlen.

Az agyagot egymástól elváló, 2-3 cm vastagságú rétegekben lehetett fejteni. Kb. 20-30 cm mélységben már kavics rétegre bukkantunk.

A 4. kutatási napon kb. 70 m-re a lejáratától már elég széles járat vezet és egy nagyobb terelem következik, sok cseppkőképződéssel, mésztufagáttal. Innen már kavicsszőnyeg borítja a járat alját, a víz

egy víznyelőben tűnik el. A barlang további járataiba való bejutást azonban egy, a jelenlegi járatot ferdén átszelő 3 m hosszú, szűk hasadék akadályozza meg. Ezen szűkület kirobantása után lehetőség nyílna az ismét kiszélesedő barlangfolyosóba való bejutásra, ahonnan élénk huzat áramlott kifelé.

A barlang feltárt hossza a felső bejáratival együtt 108 m. Már ezen a szakaszon erőteljesen ÉNy, sőt Ny felé fordul. Ebben az irányban, Cséhszlovák területen a Bikkes-tető alatt, 1-1.5 km távolságban számos többör s₂ talán víznyelő is van. A forrás vízgyűjtő területe mintegy 2-2.5 km²-re tehető, a feltételezhető barlangjáratok hossza 1.5-2.5 km körül mozoghat.

A barlang további feltárásával érdemes foglalkozni, de emberfeletti erőfeszítéseket követel meg. Az eddig megismert szakasz térképezési munkáit Szentés Gy., Csányi L. és Gyűlvészi B. végezték el.

7./ Káposztáskerti-forrás.

Az Élestetői és a Kecskés forrás vizét levezető patak völgyben még egy kisebb karsztforrás található, ez a Káposztáskerti-forrás. A Ménes-völgyből szép szurdok völgyön keresztül közelíthetjük meg, ahol a patak vize több tucat mésztufa gátcskát képzett. A forrás légvonalban 600 m-re van ÉNy-ra a pataknak a Ménespatakba való torkolásától. Igen nehezen lehet rábukkanni, mert a forrás sűrű bozótban található, sziklás hegyoldal alatt, a patakmeder É-i oldalában. /270 m tszf. magasságban./

A forrás vízhozama 1957. VIII. 27-én kb. 300 l/p, hőmérséklete 10.6 C°. Vizhozam ingadozása igen nagy, amit a forrás felett húzódó, jól kifejlődött sziklás árvízi patakmeder sejtet. Minden valószínűség szerint a dereki l.sz. víznyelővel függ össze, így barlangrendszere légvonalban mintegy 600 m-t tehet ki.

7/a A Káposztáskerti-forrás barlangrendszere.

Vidomajpusztai lakósok vezették el kutatóinkat /Szentés Gy., Csekő Á., Bártfay P. és Frojinovics G./ az eldugott forráshoz, ahol a forrás feletti sziklafalakat átvizsgálva 4 árvízi kitörési helyet figyeltek meg. Az első kettőt /a térképen A. és B. jelzésűeket/ nyomban bontani kezdték, azonban mindkét járat összeszűkülése miatt messzire nem jutottak. Ekkor Szentés Gy. a harmadik /térképen C/ nyíláson mászott be, mely mintegy 7-8 m magasra nyílik a forrás felett. Az 1 m széles és 50 cm magas nyíláson behatolva, bontás nélkül szűk járatokon keresztül kisebb terepre /Denevér-teren/ jutott, majd ennek felén felmászáva újabb szűk járatban a "Kürtő"-ig hatolt előre /bejáratától 17 m/. A járat tovább folytatódott, ahova azonban már nem fért be.

A következő napon Frojinovics P. és Hozslinszky T. folytatták a kutatást. A Hajtükányart és az előtte 2 méteres szakaszt megtisztították a nagy kövektől, majd a Denevér-teren falán felmászáva a Kürtőig tartó szakaszon kellett a mennyezetről belógó köveket leverni. Ezután a Szentés által jelzett járatban az agyagkitöltés kihordásával 4 métert

jutottak előre, ahol a járat igen alacsonnyá válik, úgyhogy a továbbjutás csak hosszú, fáradságos, de nem kellenetlen /a kitöltés teljesen száraz/ bontás után lehetséges. E szifon után a járat ismét magasodni és szélesedni látszik. - Innen visszatérve Hazslinszky a Kürtő nyílását kövek leverésével annyira kiszélesítette, hogy lefért rajta. Mintegy 2,5-3 métert lemászva egy hasadékba jutott, mely DNY-i irányban egy kb. 8-10 m hosszú, 1,50 m széles és 1,30 m magas folyosóba megy át, melynek végét kőzúdék zárja el. Ellenkező irányban EK-re a hasadék 3-4 m magasságot ér el, azonban 20-30 cm-re összeszűkül. Ez a rész - a Kürtőtől lefelé - időhiány és lejutási nehézségek miatt nincs felmérve.

E kutatással egyidőben kezdte meg Győrödi L., majd később dr. Dénes Gy. is a negyedik /D/ kitörés bontását. Igen eltömődött, egyagos járatot mélyítve kb. 4 méter után erős huzatot éreztek. Ezután ez a járat is erősen eltömődött, úgyhogy időhiány miatt ezt a munkahelyet is fel kellett hagyni.

A barlang felnérését Frojinovics G. és Hazslinszky T. végezte el. Az eddig ismert járatok összhossza kb. 40 m.

A viszonylag egyszerű és a Kecskékuti barlangnál egészségesebb körülmények között folyó egy-két hetes feltárómunka során kb. 1 km-es barlangrendszer feltárása valószínű.

8./ Hidgkut-forrás.

A Kecskés-forrás völgyének legalsó kis forrása. Közvetlenül a patak mentén fekszik, így megtalálása nem könnyű. A VITUKI-tól szerzett tájékoztatás szerint a Kecskés-pataknak a Ménés-völgybe való betorkolása mentén van 235 m tszf. magasságban. Vizhozama az 1953. VIII. 23.-i mérés szerint 50 l/p.

Barlangkutatósi szempontból nincs jelentősége.

9./ Derenki kutforrás.

A romfalun átvezető köves ut É-i oldalán, az erdészház közelében egy lerombolt ház udvarán található. Kutszerűen kiépítették s így a környékeliek innen hordják a vizet.

340 m tszf. magasságban fekszik. A forrás vize az országút másik oldalán elterülő tóba folyik, ahonnan elszivárog. A forrás hőmérséklete 9,8 °C /külső hőmérséklet a mérés alkalmával 27 °C/. Vizhozam: 50 l/p.

Barlangkutatósi szempontból a forrás érdektelen.

10./ Csenetekerti vagy Feder-forrás.

A Ménés-völgy legnagyobb forrása, de mivel vízgyűjtő területe, illetve barlangrendszere a völgytől D-re eső karsztos területen található, itt most nem foglalkozunk vele. /Jellemző 25.000-es térképjeinkre, hogy a vidék ezen legnagyobb forrása nem szerepel rajta!/
.

A Feder-forrás barlangrendszerének feltárásával 1955.-óta a Könnyűipari Tervező I. barlangkutató csoportja /Füredi Géza/ foglalkozik.

11./ Vályuskut.

A derecki 422.9 m-es magassági ponttól DDK-irányban /163°/ légvonalban 500 m távolságban található a Vályus-kut szerű forrás. Vizét ma már nemigen használják, ezért a sűrű bozótban igen nehéz megtalálni. A forrás nevét adó vályu korhadt maradványait még ott találjuk a sziklák közt.

Magasba nyúló törmelékletű aljából sziklatömbök közt fekszik. Tszf. magassága 245 m. A forrás patakja mintegy 400 m-es futam után éri el a Ménes-patakot. Feltételezés szerint a derecki aktív nyelő vize lát itt napvilágot légvonalban 900 m-es földalatti ut után. Vizének hőmérsékletéről adatunk nincs.

Vizhozam adatok a VITUKI feljegyzései szerint:

1953. VIII. 23.	120 l/p	1956. VII. 26.	12 l/p
1956. I. 23.	42 "	1956. X. 18.	szivárogo
1956. IV. 19.	36 "	1957. IV. 15.	72 l/p

Saját mérés 1957. VIII. 25-én: főforrás: 60 l/p, alsó forrás /az előbbi-től 100 m-re DK-re/: 10 l/p.

A forrás vízhozamigazozását nem ismerjük. A forráshoz minden bizonnyal esztelakozik kisebb barlangjárat, azonban abba a forrás felől csak aránytalanul nagy munkával lehetne bejutni.

12./ Tetves-kut.

A Ménesvölgyben K-felé haladva az országut jobboldalában, a derecki utelágazás alatt található a Tetves-forrás vagy Tetves-kut. Tszf. magassága 200 m. Vizhozamadatai a VITUKI mérései szerint:

1952. VII. 31.	124 l/p	1956. VII. 16.	72 l/p
1953. VIII. 22.	63 "	1956. X. 19.	30 "
1954. II. 6.	21 "	1957. III. 29.	84 "
1954. XII. 22.	25 "	1957. IV. 16.	84 "
1955. VI. 17.	50 "	1957. V. 11.	420 "
1956. I. 20.	198 "	1957. VI. 7.	120 "
1956. IV. 19.	108 "	13 mérés átlaga	108 l/p

Barlangkutató csoportunk vegyészje, Ernst Lajos aug. 26.-i vizsgálatai a következő adatokat eredményezték:

vizhozam	100 l/p
hőmérséklet	10.4 °C
relatív O ₂ tartalom	73. %
Karbonát ² mennyiség	17.3 n.k.f.
Ca keménység	21. "
Mg "	0.2 "
összes "	21.2 "

A kémiai analízis adatainál 2-3 %-os hibalehetőség áll fenn.

A forrás vizgyűjtőterületét valószínűleg a Szádvár és a tőle É-ra elterülő lapos, lefolyástalan völgytekno képezi. Viznyelők az említett területen nincsenek.

Bár a geológiai adottságokból bizonyosra vehető, hogy a forrás Szádvár alatt húzódó vízjárata szűk barlangfolyósókat vájt ki, barlangtani szempontból nagyobb jelentősége nincs. A forrás felőli feltárás hosszadalmas, bizonytalan vállalkozásnak ígérkezik.

13./ Szádvári forrás /saját elnevezés/

Szádvár csucsától /463 m/ légvonalban 600 m távolságra KDK irányban /110°/ található egy sziklás patakmeder vár felőli oldalában. Vizhozama 1957. VIII. 15-én 20 l/p. Hőmérséklete: 9.5 C° /külső hőmérséklet 25 C°/. Tszf. magassága: 245 m.

Barlangkutatói szempontból jelentéktelen forrás. Meg kell azonban említenünk, hogy a forrással szemben, a sziklás meredek vizmosás K-i szegélyén egy 1.50 x 2.- m-es eltömődött barlangszáj látható.

14./ Borz-forrás. /saját elnevezés/

Ha az előbb említett völgyben a sziklás patakmedret követve 290 m magasságig kapaszkodunk fel, egy tisztás szélén /a várba vezető turista ut mellett/ újabb forrást találunk, melynek vize hamar eltűnik a kövek közt. A forrás vizhozama 1957. VIII. 15-i mérésünk szerint: 100 l/p. Hőmérséklete: 9.5 C°.

A kis forrás önmagában nem sokat mond, azonban még a barlangkutatókban járatlan szemlélő számára is feltűnik az, hogy a forrás felett időnként nagymennyiségű víz lerohanását sejtető, mohás sziklákból álló patakmeder húzódik.

14/a Borz-barlang.

Az előbbieken leírt forrás barlangrendszerének feltárását két munkahelyen kezdtük el.

1.sz. munkahely.

Az árvizi forrástólcsér /a forrástól 52 m-re 32° irányban/ kibontását a kutatócsoportunkba jelentkezett két komlói fiatal vajúr, Gelb Károly és Dömötör Imre kezdték el. A vízfeltörés fölött kb. 3 méterre létesítettek egy aknát, melyből olykor többmázsás, víz által gömbölyűre csiszolt köveket emeltek ki. A harmadik nap 3 m mélységben elérték a patak visszaduzzasztott vizét. A sziklatömbök közt a patak vízmélysége 1.50 m volt. Mivel a vízmentén történő tárohéjtás igen hosszadalmas munkának ígérkezett, a munkát itt beszüntettük.

Az aktív járatba való bejutás érdekében kb. 10 m-rel feljebb, közel a szállkőzethez, kellene újabb aknát létesíteni. Bizonyosra vehető azonban, hogy a barlang aktív ágát teljesen kitölti a víz, így feltárás esetén a vízszintsüllyesztés nagy munkáját valószínűleg nem lehet elkerülni.

2.sz. munkahely.

Az előbbi munkahelytől 45° irányban 20 m-re egy eltömődött lyukat találtunk a meredek sziklafalban. Gyülvészi B. és Ort J. kezdett hozzá a bontáshoz. Alig egy órai munka után már 2 m-re tudtak becsuszni a lyukba, melynek az alja száraz agyag és állati ürülék volt. Hasonfekve továbbástak és a tüdőből minden levegőt kipréselve, sikerült átjutniok a következő szűkületen. Ismét néhány m-t csusztek tovább, majd megint ásás következett - vakond módra. Ezután egy "terem" következik, ahol már majdnem fel lehet ülni, sőt némi tornászás után meg is lehet fordulni. Itt a folyosó éles szögben jobbra fordul. Ebben a szakaszban helyenkint már négyközláb is lehet menni.

A kanyartól mintegy 4 m-re oszladozóban levő borzhullára akadtek a kutatók. A helybeliek szerint a lyuk szájánál a cigányok borzot füstöltek valamikor, s lehet, hogy még akkor pusztult el. A barlangot a borzhulláról nevezték el a kutatók. A hulla nagyját eltemették az agyagban, megmaradt darabjait pedig a ki-be csuszás közben teljesen szétnyomták, szétmorzsozták./

Néhány méter után már nagyobb "terembe" érünk, itt már három ember is elfér szoroson egymás mellett. Innen - a térképezés alkalmával - Bató T. még kb. 5 m-t tudott továbbcsuszni kisebb bontás után.

Megállapítható, hogy a feltárt szakasz végpontja felől igen gyenge huzat áramlik, tehát ez a ma teljesen inaktív ág nincsen teljesen elzáródva seholsen. Kitartó munkával naponta 10-20 m-t, később talán többet is ki lehetne bontani a járatból.

A kibontott Borzlyuktól 110° irányban 9 m-re egy további lyuk látható a sziklafalban /hossza 5 m/, mely valószínűleg az előbbi kibontott járatba csatlakozó szűkebb deltaág. Az árvíz feltörés helye egyébként 4, a Borzlyuk 9 és ezen utóbbi nyílás pedig kb. 9.5 m-rel van a jelenlegi forrás-szint felett.

Bár a barlanghoz tartozó forrás vízhozama viszonylag csekély, azonban az árvízi ingadozás a jelek szerint igen nagy. Feltételezhető, hogy beljebb járható, de az előbbieknél lényegesen kisebb barlangrendszer lehetne feltárni e helyen.

Régészeti szempontból érdemes lenne a barlang kitöltését tüzetesebben megvizsgálni.

A barlangot - melynek eddig feltárt hossza 28 m. - Balázs D. és Bató T. mérte fel.

15./ Acskó-Alsó forrás.

Ménes-völgyből az Acskónak nevezett, lápos fennsíkra vezető szekér-ut mellett fakad 250 m tszf. magasságban /a ménesvölgyi országúti kiágazástól 700 m távolságra ÉK-i irányban/. Vizhozama 1957. VIII. 15-én 35 l/p, VIII. 29-én kb. 500 l/p volt. Ez utóbbi alkalmmal az előző napi zivatar hatása alatt a víz zavaros volt és az ut felett is a közet közül több helyen tört elő. Hőmérséklete 1957. VIII. 15-én: 9.5 °C.

A forrás valószínűleg a víznyelők közt ismertetett szádvári 1-2. és esetleg a 3. sz. víznyelőkkel áll összefüggésben, de ide csatlakozhatnak a szögligeti 1-2 sz. nyelők is. Vizgyűjtő területe ennek megfelelően kb. 1 km²-re tehető.

16./ Acskó-Felső forrás.

A Szádvár alatti völgykanyar és a Bódvaszilás közt húzódó K-Ny-i irányú völgyteknő közepé táján található, a 410 m-es magassági ponttól 500 m-re DK-i irányban. Tszf. magassága 290 m, Fő-táborunkat a forrás mellett helyeztük el.

A forrás vizhozama átlagban 60-80 l/p /1957. augusztus/. Zivatar esetén vizhozama többszörösére nő meg és megzavarosodik. A forrás vize a völgyteknő lapos alján képződött mocsaras, lápos részt táplálja.

A forrás hőmérséklete 10.- °C /1957. augusztus/. Vizgyűjtő területe valószínűleg a forrástól É, ÉK-i irányban elterülő két nagy dolinát és környékét foglalja magában, de nem lehetetlen, hogy a 3. v. 4. sz. szádvári víznyelőkkel is összefüggésben áll.

Mivel a forrás mélyen bent a lapos völgyfenéken fakad, barlangfeltárási szempontból nem jöhet szóba. Régi forrásszájait vagy árvízi kitörési helyét nem ismerünk.

17./ Szádvári 2.sz. víznyelő forrása.

Jelentéktelen rétegfórrás a jelzett turista ut mentén, kb. 100 m-re Ny-ra a már említett utcsomóponttól /410 m magassági ponttól 300 m-t É-ra/.

A forrás vize a sziklák közt hamar elszivárog, nyáron teljesen kiszárad.

18./ Szénpaták forrás.

Tulajdonképpen nem is egy, hanem két kis forrás található itt. Az egyik forrás a bódvaszilási víznyelőt magában foglaló nagy dolina K-i nyerge alatt van. Felotte van az az árvízi kitörési hely, ahol - mint már említettük - két bódvaszilási erdőmérnök kutató bontást végzett. Vizhozama kb. 10 l/p.

A másik kis rétegfórrás ettől a helytől É-ra húzódó völgyben, szekérut mentén kb. 200 m-re van. Vizhozama kb. 20 l/p.

Speleológiai szempontból e források érdektelenek.

19./ Csörgőskút.

Szögliget-községben, a templom előtti téren található ez a forráscsoport. Kutatócsoportunk a forrással kapcsolatban vizsgálatokat nem végzett. A VITUKI feljegyzéseiből ismerjük a következő vízhozam adatokat:

1954. VII.	12.	2900	l/p	1956. X.	19.	204	l/p
1955. V.	6.	905	"	1957. III.	29.	720	"
1956. I.	21.	468	"	1957. IV.	13.	540	"
1956. IV.	20.	1080	"	1957. VII.	7.	780	"
1956. VII.	24.	582	"	9 mérés átlaga: 906 l/p.			

20./ Bódvaszilasi községi forrás.

A község ÉNy-i szélén, erősen töredezett, vöröses barna mészkőből fakad 195 m tszf. magasságban.

A forrásra vonatkozólag csak a VITUKI adatai állnak rendelkezésünkre. Ezek szerint a forrás hőmérséklete 12,6-12,5 C°. Vízhozam adatai:

1952. VII.	31.	370	l/p	1956. IV.	14.	420	l/p
1953. VIII.	19.	188	"	" VII.	23.	258	"
1953. IX.	28.	50	"	" X.	17.	216	"
1954. IX.	28.	410	"	1957. IV.	12.	240	"
1955. V.	6.	340	"	" VI.	8.	240	"
1956. I.	20.	282	"	10 mérés átlaga: 274 l/p.			

21./ Vecsemforrás.

Az Alsó-hegy legnagyobb forrása, mely egyben hatalmas barlangrendszeret sejtet.

A forrás Bódvaszilac községtől É-ra 1600 m-re, 180 m tszf. magasságban fakad a meredek, kopár lejtőjű vecsembüki magas fennsík lábánál. Tulajdonképpen forráscsoport, mely 3 nagyobb és több kisebb forrást foglal magában kb. 50 m átmérőjű területen belül.

A forrás vizét Ernst Lajos kutatótársunk a helyszínen vizsgálta és a következő adatokat határozta meg /1957. VIII. 27./:

vízhozam	1.200	l/p
hőmérséklet	12 C°	/külső hőmérséklet 26 C°/
relatív O ₂ tartalom	84%	
karbonát keménység	18,7	n.k.f.
Ca	17,9	"
Mg	0,1	"
összes	18,-	"
A kémiai elemzés hibahatára 2-3 %.		

Barlangtani szempontból kedvező mutató a magas oxigéntartalom, noha túlzott optimista következtetéseket ebből a barlang méreteire

vonatkozólag még nem lehet levonni. /Ismeretes pl. az, hogy a Kecskékut oxigéntartalma igen alacsony, amiből egyes megfigyelők annakidején arra következtettek, hogy nagyobb barlangrendszerre számítani nem lehet. Mégis, alig néhány hónappal e megfigyelés után sikerült feltárni a forrás közel 3 km-es barlangrendszerét, a Szabadságbarlangot. Igaz, hogy a feltárt rész nagyrészt inaktív, azonban így is bizonyíték arra, hogy az oxigéntartalom mutatója egyáltalán nem döntő tényező valamely barlangrendszer létezésére vonatkozólag./

Kedvezőnek mondható a Ca/Mg hányados is, mely arra mutat, hogy a dolomit alárendelt szerepet játszik a forráshoz tartozó terület geológiai felépítésében. Ilyen magas hányadosértéket a bükki forrásoknál tapasztaltunk. A jósvafőkönyeki források Ca/Mg hányadosa 1:1 körül mozog, legfeljebb 10:1 nagyságrendű.

Hasznos következtetéseket vonhatunk le a forrás vízhozamának alakulásáról. A VITUKI adataiból a következőket tudhatjuk meg:

1951. IV.	25.	1000	l/p	1956. IV.	16.	4008	l/p
1952. VII.	31.	170	"	" VII.	23.	1420	"
1953. VIII.	19.	786	"	" X.	17.	396	"
1954. VII.	14.	7200	"	1957. IV.	12.	1500	"
1955. V.	6.	1410	"	" V.	13.	6180	"
1956. I.	20.	1314	"	" VI.	8.	1680	"

A fenti 12 mérés, plusz az 1957. VIII. 27.-i saját mérésünk átlaga 2.174 l/p.

Az eddig ismert vízhozam adatok alapján a Kessler-féle vízhozam-ingadozás mutatója a következőképpen alakul:

$$\text{Index: } \frac{Q_{\text{max.}}}{Q_{\text{min.}}} = \frac{7200}{170} = 42,4$$

A forrás tehát igen érzékenyen reagál a csapadékviszonyokra és vízhozama rövid idő alatt sokszorosára tud megnövekedni. Ennek ellenére nagyobb, jellegzetes, könnyen felismerhető árvízi feltörési helyeket a forráscsoport körül nem találhatunk, legfeljebb a sziklás vízjárat ÉNy-ra húzódó medrében.

A BETE barlangkutató szakosztályának 1927. évi beszámolójában, valamint Ráday Gedeon és Magyarai Gábor, a VITUKI munkatársainak egyik helyszíni vizsgálatáról készített jelentésében olvashatunk bizonyos nyílásokról, üregekről, melyek a forrás fölött találhatók. A lehetőségekhez*túzetesen átkutattuk a forrás feletti sűrű bozotos, sziklás terepet. Az enyhe lejtésű mészkőplató alján leszakadt hatalmas sziklatömbök közt /a forrásoktól kb. 50 m-re ÉNy-ra/ valóban sikerült több kisebb hasadékot felfedezni, azonban azok - bár jellegzetes barlangformát mutattak - csupán 2-3 m hosszú nyílások voltak többszáz mézsa leszakadt sziklatömbök alatt és között.

Az eddigi megfigyelések alapján ma már behatározhatóan leszögezhetjük, hogy a Vecsem-forrás vízrendszerén keresztül az Alsó-hegy

* képet

nagy barlangrendszerével állunk szemben. A főág valószínűleg B-nek tart, majd a nagy zombolyvonal mentén ÉNy-felé fordul és ez ország-határt átszelve valahol a Pálutfej és Vitenzlápatető közötti területig húzódik el. A főág hossza elérheti a 6-8 km-t is, tehát országos viszonylatban a legnagyobb patakos barlangrendszerek közé tartozhat.

A barlangrendszernek magyar területen egyetlen víznyelőjét sem ismerjük. Egyes vecsembükki dolinák alján kifejlődőben levő víznyelők valószínűleg szűk hasadékrendszeren keresztül vannak kapcsolatban a fő vízlevezető járáttal, barlanggal. A határon túli területet csak részben ismerjük, pedig a Vecsembükki nagy barlang körülményeinek teljes megismerése érdekében ezek az adatok nélkülözhetetlenek.

Mindezek alapján milyen esélyeink és lehetőségeink vannak a nagy barlangrendszer feltárására vonatkozólag?

Sajnos, a feltárás kilátásai nem rózsásak. Vegyük sorra a lehetőségeket:

1./ A forrás felől való behatolás hatalmas földmunkákat követel. Valószínűleg a legmondosabb helyszíni megfigyelések esetén több kutató-aknát, tárót kell építeni. A források vize nagy mélységből bugyborékolva tör fel. A vízzáró tagként jelentkező agyagos lejtő nagyon eldugaszolta a mészkőből kivezető vízjáratokat, úgyhogy azok vízzel teljesen telített szűk deltaágak lehetnek. A vízszintsüllyesztés több száz m² kőzet mozgatását igényli, amelyre még nagyobb barlangkutató csoportok is nehezen vállalkozhatnak.

Kutató-tárókat kellene hajtani a forráscsoporttól ÉNy-ra levő hasadékokban. Remény van rá, hogy egy inaktív járatra bukkannak a kutatók, azonban ez inkább a szerencsétől függ.

Osszevetve: a forrás felőli feltárás nem 1-2 hetes munkafeladatot jelent, hanem hónapokig tartó kitartó munka árán nyílik meg a remény a barlangrendszerbe való bejutásra.

2./ A vecsembükki nagy barlangba való bejutás másik eshetősége: a karsztfennsík zombolyvain, hasadék barlangjain, víznyelőin keresztül. Ismételtén át kellene vizsgálni a fennsík legmélyebb zombolyait, valamint zombolyyszerű hasadékbarlangjait és bontás útján továbbjutást kiderítenni a legbiztosabb helyeken. E terület még igen sok titkot rejteget, kutatócsoportunk is időhiány miatt csak részben tudta bejárni és az erdészek, vadászok által mutatott üregek, hasadékok közül többet nem sikerült átkutatni.

Meg kell mondanunk: a fennsíkről történő barlangfeltárást illetően nincsenek vérmes reményeink. A karsztplató átlagos magassága és a forrás közötti szintkülönbség 320-350 m, viszont a legmélyebb zombolyok alig 100 m-re nyúlnak le. További nagy függőlegesen szakaszokat kellene tehát kibontani, sok helyen robbantásos úton. Ez utóbbi pedig zomboly mélyén nem könnyű feladat, igen nehéz feladatot jelent a kikerülő törmelék ciszállítása, melyet csak speciális liftekkel lehetne

megoldani. Ehhez viszont nagyobb állami támogatásra lenne szükség, amire egyelőre nincs kilátás.

22./ Pasnyag-forrás.

A hegység második legnagyobb forrása, melyhez minden bizonnyal a karszt második legnagyobb barlangja tartozik. Komjáti községtől É-ra található légvonalban egy km-re, a meredek, kopár karsztlejtő aljától kb. 100 m-nyire. Tszf. magassága egyező a Vecsem-forrással, 180 m.

Kutatócsoportunk a forrást részletesen nem vizsgálta, így e helyen most a VITUKI eddigi adatait használjuk fel. Vizhozam adatok:

1951. IV.	19.	1000 l/p
1952. VII.	30.	670 "
1953. VIII.	23.	545 "
1954.	évről nincs adat	

1955. I. 1.-től naponta rendszeresen mérik a vízhozamot a VITUKI által felszereltetett bukó segítségével.

Néhány jellemző adat:

1955. I.	1.	540 l/p	
"	I.	19.	5.200 "
"	II.	11.	3.800 "
"	II.	21-25.	5.500 "

Ezen maximumok figyelmen kívül hagyásával a vízhozam 600-1200 l/p közt ingadozott.

1956. évi maximumok: olvadáskor III. hóban 4.000 l/p - 5.500 l/p
nyári zivatar után VII. 5-6. 4.000 l/p
minimum: október 11-én 260 l/p. Átlagos vízhozamát a maximumok figyelembevételével 1.200-1.300 l/p-nek vehetjük. Vízhozam-ingadozása az összes rendelkezésre álló adatok alapján 21, tehát kisebb, mint a Vecsemforrásé. Meg kell azonban jegyeznünk azt, hogy a Vecsemforrás adatai kevésbé megbízhatóak.

A forráscsoport Ny-i feltörése a Lótusz-forrás, melyet a VITUKI munkatársai elemeztek és a következő eredményeket kapták:

összes keménység	20.38 n.k.f.
karbonát keménység	16.74 "
lúgossági fok	5.98 W ^o
vezetőképesség	384/21.7 C ^o
ph	7.-

A forráshoz tartozó 3-5 km hosszúságú barlangrendszer feltárási problémái azonosak a Vecsembükki barlangrendszer nehézségeivel.

Rendkívül fontos lenne a forrástól 1.600 m-re É-ra levő hatalmas, még ismeretlen Mészegető-zomboly bejárása.

Beliczai I. és Szikra L. legújabb kutatásai nyomán a forrás feletti hegyoldalon vízkitörési helyet találtak. Hiteles szemtanúk állítása szerint itt nagy esőzések alkalmával negyvennyiségű viz szokott kitörni. A kutatás most ezen a helyen tovább folyik.

23./ Kestélykerti forrás.

Vörösesberenc, erősen repedezett mészkőből fakad a tornanádaskai volt Hadik-kestély falánál 180 m tszf. magasságban.

Hőmérséklete: 11.5 C°. Vizhozam adatai:

1951. IV.	24.	800	l/p	1956. I.	19.	660	l/p
1952. VII.	31.	380	"	" IV.	17.	1320	"
1953. VII.	23.	203	"	" VII.	21.	420	"
1954. VII.	10.	6600	"	" X.	16.	186	"
1955. V.	6.	1260	"	1957. IV.	12.	900	"

A fenti lo mérés átlaga: 1273 l/p.

$$\text{Vizhozam ingadozás: } \frac{Q_{\max}}{Q_{\min}} = \frac{6.600}{186} = 35.5$$

A forráshoz minden bizonnyal nagyobb /2-3 km/, cschszlovák terület alá húzódó barlangrendszer tartozik. A feltárási nehézségek itt is ugyanazok, mint a Vecsem-forrásnál.

24./ Tapolca-forrás.

A hegység legkeletibb nagyobb forrása. Tornádádeskától 2 km-re ÉKK-re /a 177 m háromszögelési ponttól 200 m-re É-ra/ fakad a hegység lábánál, 180 m tszf. magasságban.

Csupán vízhozam adatait ismerjük a VITUKI mérései alapján:

1954. VII.	12.	1.480	l/p	1956. X.	16.	294	l/p
1955. V.	6.	790	"	1957. III.	30.	360	"
1956. I.	19.	360	"	" IV.	11.	300	"
" IV.	17.	360	"	" V.	13.	360	"
" VII.	21.	300	"	" VI.	10.	300	"

A fenti lo mérés átlaga: 490 l/p. Vizhozamingadozása nem jelentős.

Speleológiai szempontból kisebb fontosságú forrás.

A fent ismertetett 24 forráson kívül még kb. 8-10 kisebb rétegforrást ismerünk /főleg a ménesvölgyi részeken/, melyeknek barlangtani szempontból semmi jelentőségük nincs.

D./ Egyéb barlangok.

Az előbbi három fejezetben beszámoltunk az Alsó-hegy 20 nagyobb barlangjáról, melynek eredete, genetikája vitathatatlan. Ezeken kívül azonban van még néhány olyan barlang a karszthegységben, melyeknek kialakulása tekintetében a kutatók között még nincs egybehangzó kiértékelt vélemény. Ezek a barlangok a következők:

1./ Magastetői barlang. /saját elnevezés/

Szádvártól ÉÉK-re, légvonalban 800 m-re, egy gondosan ápoltságú vadászösvény baloldali oldalán található. A bejárat tszf. magassága 390 m. A barlang fölött húzódik a Magas-tető K-i csúcsa, amelynek magassága 494 m. A barlang eredetét a kutatók még vitatják. A tektonikus hatásoknak a kialakulásában mindenképpen döntő szerepük van. Az alsó rész zomboly-jellegű, bár a barlang elhelyezkedésénél fogva valódi zomboly nem lehet. Továbbkutatásával érdemes foglalkozni.

A barlang bejáratánál először 5 m-t kell ereszkednünk, majd 28 m-t mehetünk lefelé omledékkal borított járatban /lejtőszög 35-40%. Ez a barlangfolyosó tulajdonképpen egy hatalmas tektonikus hasadék, amely helyenként 15-25 m magasba nyúlik fel.

A hasadék alsó végénél egy közbelső pihenővel megosztott 22 m-es függőleges ereszkedés következik. Nagy tereembe érünk, melynek magassága 17 m, hossza 12 m és szélessége 6 m. A terebben pompás, nagyméretű függő és állócseppkövek diszlik, és igen sok borsókó is található. A terem alját vastag guano réteg fedi. Innen jelenleg nem lehet tovább menni, vissza kell kapaszkodnunk a felső folyosóra, ahonnan azonban felfelé a hasadék mentén kb. 6-8 m-t megtehetünk.

A barlang járatainak hossza kerekén 100 m, a legmélyebb pontja a bejáratától 33 m-rel fekszik mélyebben.

A barlangról irodalomban még nem olvastunk, azonban kutatók már jártak benne. /A barlang alsó felén megtaláltuk egyik ismert barlangkutatónk monogramját! / 1957. augusztusában bejárták és feltérképezték: Bártfay P., Beldi Ákosné, Beliczai I., Csekő A., Frojincvics P., Szentos Gy. és Szikra L.

2./ Csompész-barlang.

Vidonejpusztáról Jabloncára vezető elhanyagolt országút baloldali oldalán, a határtól kb. 25-30 m-re található, kb. 380 m tszf. magasságban. Többméteres magas, hosszukás bejárat után 2-3 m széles és ugyanilyen magas lejtős folyosó következik, mely kb. 15 m után jobbra fordul, majd egy egyaggal borított terem végén befejeződik. A barlang teljes hossza kb. 30 m.

A feltevések szerint egy nagyobb víznyelő barlanggal van dolunk, melynek azonban a vízgyűjtő torka észak felé lefejeződött. Ma a völgyfonék kb. 5-10 m-rel alacsonyabban fekszik, mint a barlang bejárata.

Kivánatos lenne a barlang részletesebb átkutatása.

3./ Szádvári-barlang.

Alig 8 m hosszúságú szűk üreg a Szádvártól ÉNy-ra eső hegy oldalában, Szádvár csúcsától légvonalban 300 m-re. Tszf. magassága 365 m.

A barlang külső bejáratí részén ajtó szegvassainak nyoma látszik a falban. Az üreg tektonikus hasadék mentén képződött, de szemmel láthatólag mesterségesen tágították. Komolyabb vizsgálatot igényel.

III. Az Alsó-hegy barlangjainak feltárási lehetőségei.

Háromhetes kutatóútunk során igyekeztünk minél mélyebb bepillentést nyerni egyik legkevésbé ismert karsztvidékünk, az Alsó-hegy spelológiaiájába. S amint eltelt a három hét, sajnálattal állapítottuk meg, hogy az idő túl kevés volt ahhoz, hogy mélyebben beelérjünk a hegy gyomrába. Igen sok átkutatlan területtől kellett megválnunk, számos üregről, barlangról csak hírből hallottunk, de már nem volt időnk felkeresni azokat. Az áthatolhatatlan sűrű erdővel, bozóttal benőtt, mély, sziklás töbrök rengeteg titkot rejtegetnek még, amelyeknek felderítéséhez óvek mozgalmas munkájára van szükség.

Az előző oldalakon ismertített adatok alapján azonban kialakult már vázlatos képünk az Alsó-hegy barlangrendszerére és azok feltárási lehetőségeire vonatkozólag.

Ismét ketté kell választanunk a hegységet egy Ny-i és egy K-i részre. A Ny-i részen a viszonylag kis petakos barlangok játszik a főszerepet, összefüggésben e terület szétesprózott, különálló vízrendszereivel. A Ménesvölgy felé néző hegyoldalakban a források árvízi kiterítési helyeinek kibontásával 5-6 darab 1-2 km hosszúságú barlang feltárása viszonylag könnyűszerrel megoldható, néhánynapos próbafeltárásaink ezt gyakorlatilag bebizonyították. A víznyelők közül a derenki 1. és a szádvári 1. és 3. sz. víznyelő kibontása a legkönnyebb, ezért a legközelebbi kutatási programokban első helyen szerepelhetnek.

Míg a hegység Ny-i felének kutatóhelyei könnyen elérhető, de kisebb értékű sikerekkel kecsegtetnek, addig a hegység K-i felének barlangfeltáró munkái hosszadalmas vállalkozásoknak ígérkeznek, de az elérhető eredmény is összehasonlíthatatlanul nagyobb.

Elsősorban a Vecsenbük és a tőle K-re eső terület három nagyvizhozamu forrásának a Vecsen-, a Pesnyag- és a Kastélykerti-forrásnak 3-8 km-es barlangrendszeri jönnék számításba. A forrás felőli behatolás járható barlangjáratokba - lehetséges, de igen nehéz feladat. A kutatócsoportnak az eddigieknél sokkal tökéletesebb felszereléssel, gépekkel és főleg robbanóanyaggal kell rendelkeznie a sziklás, omladékos lejtőkön létesítendő kutatóaknák és tárók elkészítéséhez. Hasonló, vagy

talán még nagyobb felkészültséget igényel /pl. speciális liftek alkalmazását/ a zombolyok feltárása és a vízszintes barlangjáratoknak ezeken keresztül történő megközelítése. Ma még ezek a felszerelések nem állnak kutatócsoportjaink rendelkezésére, de reméljük, hogy az illetékes szervek támogatása révén a barlangfeltárások mai primitív módját fel fogják váltani hazánkban is a modern barlangkutató módszerei és eszközei.

A lelkes barlangkutatók nem hátrálnak meg azonban a technikai felszerelés okozta nehézségek előtt s így minden remény meg van erre, hogy a legközelebbi években megismerkedhetünk az Alsó-hegy első nagy cseppkőbarlangjával. A kutatómunka előfeltételeit, lehetőségeit és esélyeit az idei nyári kutatások során kipróbáltuk, most már ez a feladat, hogy az erőket egy helyre összpontosítva, általános támadásba kezdjük a hegység rejtett titkainak megismerésére.

Befejezésül

nem hagyhatjuk említés nélkül azoknak a lelkes segítőtársaknak, áldozatkész munkatársak neveit, akiknek igen nagy részük volt abban, hogy kutatóutunk sikerrel járt.

Mindenekelőtt hálás köszönettel tartozunk Beliczai István és Szikra László bódvaszilasi erdőmérnököknek, valamint Veres Sándornak, az extramosi bánya üzemvezetőjének, akik nemcsak anyagi eszközökkel segítettek segítségünkre, de két kezük munkájával is kivették részüket a barlangfeltárási munkákból.

Horváth Lajos bácsi, nyug. erdész, Koleszár Ferenc vadász és Szabó Elenér erdész a vecsenbükki vadonban rejtőző zombolyok felkutatásában nyújtott részünkre pótolhatatlan segítséget.

Külön köszönetet kell mondanunk a szögligeti határőrség parancsnokságának, mely biztosította kutatásunk zavartalan, sikeres lebonyolítását és a határ közelében található barlangok bejárásával lehetővé tette számunkra az Alsó-hegy barlangkataszterének teljes összeállítását.

Az Alsó-hegyre vonatkozó eddigi kutatási adatok és tudományos anyagok rendelkezésünkre bocsátásával a Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet munkatársai /Kessler Hubert dr., Magyar Gábor, Réday Gedeon és Spányi István/, a Földtani Intézet részéről Bertalan Károly dr., valamint Jakucs László nyújtottak nélkülözhetetlen segítséget kutatásainkhoz.

Szerelhetnánk tovább azoknak a lelkes barátainknak és intézményeknek, vállalatoknak a neveit, akik erkölcsi vagy anyagi támogatásukkal előmozdították kutatócsoportunk munkáján keresztül a magyar barlangkutató ügyét. Köszönet e minden oldalról megnyilvánuló segítségért és reméljük támogatásukat a jövő barlangkutató expedícióink megszervezésénél sem fogjuk nélkülözni.

Végezetül, de mégis mindenekelőtt köszönet jár annak a lelkes 22 fiatal barlangkutatónak, akik dacolva az életveszéllyel, a sok fáradtsággal és nem mindenkor kielégítő élelmezéssel, váll-váll mellett küzdöttek az utolsó percig. Pártfogóink, segítőkink előtt elsősorban rajtuk mulott, hogy néhány lépéssel közelebb jutottunk az Alsó-hegy barlangtani megismeréséhez.

Budapest, 1957. szeptember 30.

Élelmezésügyi Minisztérium
Kinizsi Sportköre
és az
ÉDOSz Kinizsi Természetbarát Liga
Barlangkutató Csoportja

1.sz. melléklet

Az Alsóhegy barlangjai.

Neve	Mélysége	Függőleges és vízszintes járatainak össz hossza
<u>I. Zsombolyok</u>		
1./ Magaslesi zsomboly	nincsenek adataink	
2./ Favágó barlang	16.50 m	45.- m x
3./ Szabóparlagi zsomboly	65.- "	75.- "
4./ Fenyves zsomboly	22.- "	35.- "
5./ Almási "	113.- "	133.- "
6./ Ismeretlen "	nem mértük fel	
7./ Oz-zsomboly	44.- m	65.- m x
8./ Omladék-zsomboly	10.- "	15.- " x
9./ Iskola "	17.50 "	17.50 " x
10./ Vecsembükki "	90.- "	90.- "
11./ Jégzsomboly	21.50 "	30.- "
12./ Beszakadt zsomboly	7.- "	10.- "
13./ Nádaskai "	10.- "	10.- "
		<u>525.50 m</u>
<u>II. Viznyelő barlangok</u>		
1./ Bódvaszilasi Cseppkőbarlang	30.- "	108.- m x
2./ Bódvaszilasi Hasadékbarlang	37.50 "	49.- " x
3./ Szádvári 1.sz. viznyelő "	8.- "	8.- " x
		<u>165.- m</u>
<u>III. Forrás-barlangok</u>		
1./ Szarvaskerti-barlang	-	24.- m x
2./ Kecskés-barlang	-	108.- " x
3./ Káposztáskerti-barlang	-	40.- " x
4./ Borzlyukak	-	33.- " x
		<u>205.- m</u>
<u>IV. Egyéb, eredetüket tekintve vitatott barlangok</u>		
1./ Csémpész-barlang	12.- m	30.- m kb.
2./ Magastetői- "	-	100.- "
3./ Szádvári "	-	8.- "
		<u>138.- m</u>
Az Alsóhegy ismert barlangjai összesen		<u>1.033.50m</u>
x Ebből 1957. nyarán feltárva		<u>512.50m</u>

2.sz. melléklet

Az Alsóhegy nagyobb forrásai.

Neve	Átlagos vizhozam l/p	Min. vizho- zam l/p	Max. vizho- zam l/p	Index Max: Min.	Hőmér- sék- let C°	Ca. n.k. ^o	Mg. n.k. ^o	Összes kemény- ség. n.k. ^o
1./ Mogyorós forrás	10	6	15	kb. 15	12,9	-	-	-
2./ Szarvaskerti f.	318	46	775	17	10,3	-	-	-
3./ Elcstetői f.	kb: 100	-	-	kb. 15	-	-	-	-
4./ Kecskés f.	kb: 300	-	-	kb: 100	10,6	18,7	0,1	18,8
5./ Káposztáskerti f.	kb: 200	-	-	kb. 50	-	-	-	-
6./ Hidegkut f.	50	-	-	-	-	-	-	-
7./ Derenki kutforrás	50	-	-	-	-	-	-	-
8./ Vályuskut	50	5	120	24	-	-	-	-
9./ Tetveskut	108	21	420	20	10,4	21,-	0,2	21,2
10./ Szádvári f.	kb: 15	-	-	-	9,5	-	-	-
11./ Borz f.	kb: 80	-	-	kb: 100	-	-	-	-
12./ Acskó-Alsó f.	kb: 60	-	-	kb: 30	10,-	-	-	-
13./ Acskó-felső f.	kb: 50	-	-	kb: 10	-	-	-	-
14./ Szádvári 2.sz. viznyelő forrása	kb: 10	-	-	-	-	-	-	-
15./ Szénpaták f.	30	-	-	-	-	-	-	-
16./ Csörgőskut	906	204	2900	14	-	-	-	-
17./ Bódvaszilás községi f.	274	50	420	8	-	-	-	-
18./ Vecsenforrás	2174	170	7200	42	12,-	17,9	0,1	18,-
19./ Pasnyag f.	1300	260	5500	21	-	-	-	20,4
20./ Kastélykerti f.	1273	186	6600	36	-	-	-	-
21./ Tapolca f.	490	294	1480	5	-	-	-	-
Összesen	8848							
Egyéb források össz.	1152							
	<u>10000</u>							

Ellenőrző kalkulatív számítások:

- 1./ Az Alsó-hegy karsztos és részben nem karsztos területére hulló évi csapadék mennyiség, a környező csapadék-mérő állomások átlagos adatai alapján /666 mm x 30 km²/ 20 millió m³/év
 - 2./ A fenti átlagos adatok figyelembevételével számított forrásvizhozamok éves összege /10000 l/p évre átsz./ 5,3 " m³/év
- Beszivárgás 27 %

3.sz. melléklet

Az Alsó-hegy barlangtani kutatásával kapcsolatos
irodalom:

- Bekey Imre Gábor: A vecsembükki zombolyok. /Turisták Lapja XXI. évf.
1914. 34-38.o./
- A BETE Barlangkutató Szakosztályának 1927. husvétii barlangturái a
vecsembükki zombolyokban. /Egyetlen eredeti példány
megtalálható Frank István gépészmérnöknel, Komló,
Erömi/
- Eugen Bregon: Grotte dell' Ungheria. /Magyarország barlangjai/
/Le Grotte d'Italia 1929. márc. 143-144.o./
- Jakuos László: Aggtelek és vidéke Utikalauz /1957./
- Kessler Hubert dr.: A Vecsembükki és az Almási zombolyok első sikeres
bemászása. /Turistaság és Alpinizmus 1927. 123.o./
- " " A barlangkutató osztály működése. BETE évkönyv
1914-1931. 8o. oldal.
- " " Hazánk két legmélyebb barlangja. /Természet, XXVIII.
évf. 5-6.sz. 1932. márc. 1-15. 65-66.o./
- " " Feltáró kutatások a Gömör-Tornai barlangvidéken.
/Turistaság és Alpinizmus 1934. szept./
- " " Barlangok mélyén. Buvár I. évf. 1935. febr. 94-95.o.
- " " Barlangok mélyén c. könyve.
- Strömpl Gábor dr.: Előzetes jelentés az 1911. év nyarán az abauj-
gömöri barlangvidéken végzett barlangkutatásokról.
/Közlemények a Magyarhoni Földtani Társulat Barlang-
kutató Bizottságából, 1912. évi 2. füzet./
- " " A gömör-tornai karszt csonkamagyarországi barlang-
jai. /Barlangkutatás X-XIII. kötet 55.o. 1925./

Térképmelléletek.

1./ A beszámoló valamennyi példányához csatolva:

Alsóhegy speleológiai térképe /1:25.000/

2./ Csak a dokumentációs példányokhoz mellékelve:

Bódvaszilasi cseppkőbarlang /1:250/

Bódvaszilasi hasadékbarlang /1:250/

Magastetői-barlang /1:250/

Szarvaskerti-barlang /1:100/

Káposztáskerti-barlang /1:100/

Kecskéskuti-barlang /1:250/

Borzlyuk /1:100/

Zsombolyok /1:250/

Szádvári l.sz. viznyelő /1:100/

Favágó-barlang /1:100/

A kutatások során térképről meghatároztuk az egyes barlangok, viznyelők és források megközelítő pontosságú koordináta értékeit. Az adatok kutatási célra barlangkutató csoportunknál rendelkezésre állnak.

* * *

Az "Összefoglaló Beszámoló"-t
összeállította

B a l á z s D é n e s

Munkatársai:

Bártfay Pál /térképek készítése/

Csekő Árpád /a Jég-zsomboly leírása/

Hazslinszky Tamás /Káposztáskerti-barlang/

Ort János /Borzlyuk leírása/

Szentes György /Bódvaszilasi Cseppkőbarlang,
Kecskéskuti barlang, Magastetői
barlang/

Szilágyi Kálmán /az Óz-zsomboly leírása/

KUTATÓ ÉS MÉRŐ ÉRTÉKELŐ BIZOTTSÁG
ÁRVÁNY- ÉS FÖLDTAN TUDOMÁNYOS
KUTATÓ INTÉZMÉNY
JÓVÁRÓ 34